ALEXEJ IVANOV

Srdce tajgy

HOST

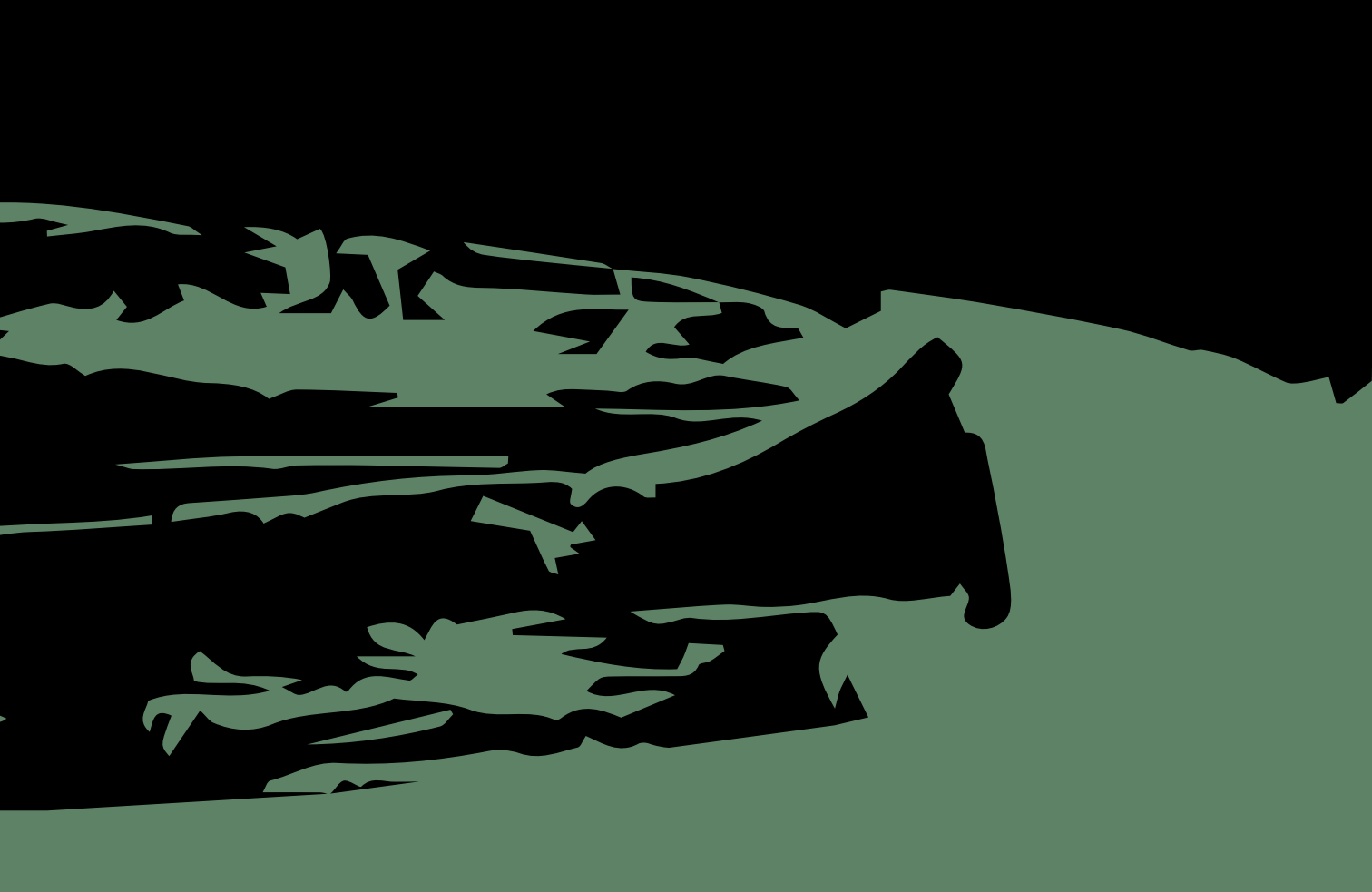

ALEXEJ IVANOV
SRDCE TAJGY

ALEXEJ IVANOV

Srdce tajgy

PŘELOŽIL
KONSTANTIN ŠINDELÁŘ

BRNO 2022

Vychází s finanční podporou
Ministerstva kultury ČR

Serdce parmy
Copyright © by Aleksei Ivanov
Agreement via Wiedling Literary Agency
Afterword © Michal Kovář, 2022
Translation © Konstantin Šindelář, 2022
Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2022
(elektronické vydání)
ISBN 978-80-275-1548-6 (PDF)
ISBN 978-80-275-1549-3 (ePUB)
ISBN 978-80-275-1550-9 (MobiPocket)

Vy jste světlo světa.
Město ležící na hoře nemůže být skryto.
MATOUŠ 5,14

Část první

Rok 6963

KAPITOLA PRVNÍ

Mrtvé Smrčí

Stan byl vyrobený z kůže, zespoda obšité krvavě rudými stužkami. Ve výřezech se matně lesklo zelenkavé zlato Vagirjomy. Stál na podstavci připevněném na zádech dvou sobů, kteří unaveně kráčeli za chontujovým koněm. Měli za sebou dlouhou cestu od rodného Pelymu, cestu křivolakou a nesnadnou: přes četné chonty rodné země, kolem posvátného jezera Turvat, na obětiště u Jalpyngu, po výběžcích hory Otorten a pak směrem na poledne, Kamenným úvalem až k samotným Basegům. Místní chakani vítali karavanu, měnili vyčerpané soby za nové, pomáhali táhnout čluny proti proudům řek a zdolávat průsmyky a potom se loučili, nechávajíce chontujovi dva nebo tři válečníky ze své osady. V době, kdy Vagirjoma dorazila k Čusvě, již Asyku doprovázel silný oddíl, čítající asi sedm desítek Mansijců. Chontuj zanechal vory u posledního pavylu před ústím Sylvy a pak vedl karavanu lesy přímo k Mrtvému Smrčí.

Prastaré jehličnany zakrývaly oblohu svými roztaženými, kosmatými prackami a jen v dálce, před samotným Mrtvým Smrčím, plály v mezerách mezi horskými vrcholky oslnivé skvrny zapadajícího slunce. Stezka byla zarostlá kapradím a na mnoha místech přehrazená omšelými kmeny padlých stromů, les kolem byl studený a temný. A temné byly i myšlenky v hlavě knížete. Než se sem s Vagirjomou vydal, procestoval celé své panství, a tak s ním teď byli ti nejlepší z Mansijců, jeho syn Jumšan i synové chakanů, měl oběti-purichumy a provázelo jej požehnání Jalpyngu.

V jeho oddíle však scházeli muži ze severní Jugry, scházeli v něm Jornové a Sarané, scházeli Nogajci, Baškortové, Kazaňští, Sibiřané, Pečorové… Není ale čas na ně čekat. Omöl již zatloukl svůj kůl.

Starou stezku od Sylvy k Mrtvému Smrčí již zřejmě dlouho nikdo nepoužíval. Samé kapradiny, vývraty… Značky, vyřezané do smrků, zmizely pod vrstvou bělavé smůly. Tamgy, jež zatlučeny do kmenů stromů ukazovaly směr, obrostla kůra. Že by snad tajgu opustili i lesní duchové? Šaman podřimoval na zádech soba a přitom se přidržoval upilovaného paroží a pohupoval žerdí, na níž tlumeně cinkala rolnička, která zahání duchy zpět do tajgy.

Vtom se však kůň pod chontujem zachvěl, potřásl hlavou a zafrkal. Zvířata vždy dříve než člověk vycítí přítomnost kula, když začne téměř neviditelný sledovat poutníka. Asyka koni jemně zčechral srst mezi ušima, aby ho uklidnil. Byl to dobrý koník. Jmenoval se Njata — Kolouch. Před dvěma roky zachránil Asykovi život, když se kníže brodil přes rozvodněnou Bur-Chojlu a dravý proud mu podrazil nohy…

Šaman sebou škubl, probral se, potřásl hlavou v huňaté čepici a rozezvonil rolničku. Karavana přicházela k Opuštěnému hradišti. Z bažinatého okraje lesa se otevíral výhled na celé Mrtvé Smrčí. Obrovská hora, připomínající medvěda, byla porostlá mohutnými stromy, všechny tyto stromy ale zemřely a nyní stály suché a holé, bez kůry a jehličí. V záři zapadajícího slunce celý neživý les zežloutl, takže vypadal jako vyřezaný z mamutoviny. Na úpatí hory se černalo Opuštěné hradiště s jedním okrajem zanořeným v bažině. Kníže si ho prohlížel skrze řídký porost neduživých stromků a zároveň za jízdy odháněl komáry smrkovou větévkou.

Valy, z nichž vyčnívaly křivé zuby dřevěné palisády, obrostly neprostupnými houštinami maliníku, které zešedly pod vrstvami pavučin. Stavení se zbortila. Z vlhkých jam vykukovaly oslizlé, prohnilé klády. Po celém hradišti se jako hejno ptáků rozletěly útlé břízky. Mezi jejich bílými kmeny se černaly nachýlené ochranné modly, až po krk obalené plísní. Všude nestydatě zářily rudé muchomůrky a na ztrouchnivělých pařezech se chvěly trsy prašivek.

Náhle měl kníže pocit, že se jeho spánků dotkly čísi studené prsty a rozechvěly mince na jeho čepici. Jako kdyby se na něho odkudsi z bažiny upíraly žluté, nemrkající oči. Bylo to zlé místo. Duchové v noci rádi přicházejí do opuštěných lidských sídel a hrají tam svou oblíbenou hru — hru na lidi. Sedí v jámách, jako by to byly domy, navzájem se navštěvují, kopou v zemi a tahají klády, ale potom zapomínají smysl celé hry a začínají divoce křepčit po zborcených palisádách, lezou do oken, skáčou ze střechy na střechu, visí na větvích stromů i na obnažených krokvích… Kníže si směrem k hradišti odplivl a položil dlaň na tamgu, kterou měl přišitou na hrudi kožené haleny.

Karavana se beze spěchu pohybovala podél úbočí Mrtvého Smrčí. Neboli Hleděny — tak horu nazývají Rusi, říkal si kníže. Úpatí hory lemoval vetchý plot, naklánějící se tu na jednu, tu zase na druhou stranu. Tráva vysílala vzhůru bělavě zelené jazyky, ale chřadla, střídána tlejícím jehličím a mechem. A nad touto podivnou horou, jež navěky uvízla na mělčině času, nehybně zvedaly polámané větve kostry mrtvých stromů.

Poté co obešla dlouhý výběžek Mrtvého Smrčí, minula karavana bránu s dřevěnými sloupy, vyřezanými do podoby model. Oči idolů byly podlité krvavou září slunce zapadajícího v dálavách nad Kamou. Opodál na okamžik zajiskřil tmavý pruh říčky. Asyka předhonil šamana a jako první dojel na travnatý břeh. O něco dál napravo stály na písčitém srázu rodové modly — jak ty dočista staré, zsinalé, s podélnými prasklinami, tak i nové, ještě se skvějící čerstvým, žlutým dřevem. Některé měly zvířecí obličeje, jiné ptačí hlavy, další parohy a ještě další lidské tváře, vyřezané hluboko do dřevěných hrudí… Válečníci oddílu sesedali z koní, vstupovali do vody až po kolena a oplachovali si ruce a obličeje. Koně a sobi pili hlučně, za cinkotu udidel.

Kníže počkal, až se Njata napije, pak jej pobídl kupředu a tiše se rozjel po břehu směrem po proudu řeky. Po jeho pravici zůstalo ústí Jurčimu a před ním se z návrší otevřel výhled na celé Šamanské Město. Stálo uprostřed rozlehlé paseky, ježilo se žerděmi

a palisádami a přímo nad ním se jako Torymovo ohnivé křídlo vznášelo zapadající slunce.

Po udusané hlíně Posvátné cesty se chontuj pomalu blížil k vysokým valům s hřebenem kolové hradby a ke strážním vížkám na dlouhých a tenkých podpěrách. Po obou stranách cesty čněly z křovin černé hlavy bůžků. Mohutní Perové-ochránci se tyčili nad hradbami a sveřepě upírali na poutníky nevidoucí pohledy očí — vypálených děr. Za palisádou byly vidět ostré hrany pultových střech permských kerku. Nad nimi se vypínal celý les všemožně nachýlených žerdí s rolničkami, figurkami duchů, trsy stužek, liščími a vlčími ocasy i ptačími pery. Otevřenou bránou se vstříc chontujovi vyvalila horda huňatých psů všech velikostí a barev a začala poskakovat kolem Njaty. Přes štěkot psů doléhalo z města ťukání kladiv a šramocení žernovů.

Kníže zastavil koně před mostem přes hradební příkop. Cvrkotaly kobylky, v dálce halasně kvákaly žáby, Njata tlumeně pofrkával. V bráně se objevil muž a mlčky strnul. Také kníže mlčel — jen si šamana prohlížel a čekal na zbytek svého oddílu. Až do setmění museli nově příchozí zachovávat mlčení, aby je duchové, pro obyčejné lidi němí, náležitě poznali a potom jim v noci, až nastane jejich čas hovořit, mohli poskytnout odpověď.

Oddíl se postupně shlukoval za zády knížete. Psi divoce pobíhali kolem kopyt koní a sobů a cvakali zuby těsně u nohou jezdců, ale nikdo se je nesnažil zahnat ani okřiknutím, ani klackem, ani bičem. Asyka čekal. Mhouřil oči před září zapadajícího slunce a prohlížel si město.

Zblízka už nevypadalo ani zdaleka tak nedobytně. Valy se začínaly sesouvat. Mezerami v palisádě byly vidět podpěry přistavené zevnitř ke kůlům. Roky nečištěný příkop plnila černá voda potažená žabincem, nad níž se třepetali komáři. Strážní vížky působily chatrně a nejspíš by se zřítily pod váhou dvou nebo tří lučištníků, zatímco žebříkům, vedoucím vzhůru na plošiny, chybělo nemálo příčlí. Pouze lebky na kůlech — sobí, medvědí i lidské — vypadaly doopravdy hrozivě. Koneckonců právě na lidský strach šamani při

obraně svého města spoléhali. Jenomže nepřítel, který sem přijde, se nezalekne ani lebek, ani model, ani bohů. Vyděsit ho může jen to, co sem teď ve své hrudi přinesl kníže Asyka.

Město šamanů mělo mnoho dovedností. Stoupalo k bohům a sestupovalo k ještěrům, vyhánělo démony a přivolávalo duchy, vědělo, jak nasměrovat zemřelého k Půlnočnímu moři i jak ho navrátit zpět, počítalo hvězdy, předpovídalo budoucnost a pamatovalo si minulost, umělo léčit lidi a těžit kovy, skládat písně a vyřezávat modly, stavělo proti sobě celé národy a zase je usmiřovalo. Šamani ovšem neovládali dvě nejprostší věci v tomto životě — uživit sami sebe a bojovat s osudem. On, kníže Asyka, jim přišel povědět, že to udělá za ně, ovšem jen pokud mu uvěří, porozumí mu a předají jeho vůli Vagirjomě.

Když poslední válečník dohnal karavanu, kníže pohybem kolen pobídl Njatu kupředu. Kůň vkročil na most a muž v bráně ustoupil stranou, aby nechal knížete projet. Potom zamířil za ním, kráčeje vedle stanu Vagirjomy, a přitom zvoněním rolničky na žerdi odháněl zlo od jejího zelenkavého zlata.

KAPITOLA DRUHÁ

Chumljalt

Nejvyšší šaman — pam — se probudil, jako kdyby do něho někdo strčil. Znamenalo to, že někde na druhé straně Vyškaru ve stejnou chvíli procitl kníže Asyka. Pam a chakan se spolu dosud nikdy nesetkali, ale už je spolu spojovaly tenké, neviditelné nitky. Pam se ztěžka nadzvedl na svém nízkém lůžku a zakryl si oči dlaní, aby zastavil šílené mihotání světů, skrz které se k probuzenému rozumu hnala jeho duše. Pak se opřel o hůl, postavil se a nahmatal na stole bronzovou rukojeť křesadla. Vykřesal jiskru na troud ze suché březové kůry, několikrát foukl a pak plamínkem zapálil špičku malé louče, nasáklé hořlavou smůlou. Ať chakan uvidí světlo v mém okně a přijde za mnou, pomyslel si a postavil louč do hrnku na ploché, vodou zalité míse.

Pam holí otevřel dveře a vyšel ze svého kerku na dvůr. Nad Vyškarem i nad celou zemí divě zářila půlnoc. Měsíc visel nad Mrtvým Smrčím a měnil suché bílé kmeny v pichlavé křišťálové krystaly, které obrůstaly celou horu jako jinovatka. Kdesi v nesmírných dálavách souhvězdí Losa se skloněnou hlavou pilo vodu z Čusvy a nad řekou Kamou rozrývala odvěkou temnotu Hvězdná brázda. Pam přistoupil k nízkému plotu kolem dvora a zastavil se s hrudí opřenou o hůl. Lehounký kamský větřík shrnul dlouhé bílé vlasy šamanovi do tváře a ovinul mu kolem zápěstí prameny jeho plnovousu.

Vyškar spal. Jen u brány doutnal oheň strážných a opodál ve škvírách kovářské zemljanky za doprovodu tlumeného vzdychání měchů tu planuly, tu zase pohasínaly nachové odlesky. Spali

i chakanovi válečníci, kteří nocovali v kerku vyhrazených pro hosty. Dům, v němž byl ubytován kníže spolu se třemi kněžici, stál u ohrady. Pam uviděl vysokého muže, jak zamyšleně upravuje kožešinovou zástěnu zakrývající vchod a potom míří k plotu. „Njato, Njato!“ zavolal šeptem. Probuzení koně začali přešlapovat, jejich kopyta dutě zaduněla. Njata prostrčil hlavu mezerou mezi kůly a Asyka ke koni natáhl dlaň, aby mu podal pamlsek.

Přímou cestou, přes lopuchy a houštiny kopřiv, mihotající se ve tmě, kolem prázdných domů a psích přístřešků zamířil kníže na návrší, k pamovu domu. Šaman si v měsíčním svitu mlčky prohlížel chakanův obličej — úzký, s výraznými lícními kostmi, neživý jako maska, ostře ohraničený linií sivých vlasů, stažených do dvou tuhých copů.

„Pojď dál,“ řekl pam knížeti, který se zastavil před brankou.

Pam věděl, že se o něm povídá, že lidi prohlédne skrznaskrz. Byla to pravda. Pam viděl duše — dvě, tři nebo i pět, neboť jejich počet se u každého člověka různí. Havraní duše žije s předky. Výří duše žije s duchy. Sokolí duše žije s bohy. Labutí duše dlí výš nežli bohové, tam, kde se pohybují osudy. A poslední duši, tu, jež žije s lidmi, má každý jinou — u někoho je to kachna, u jiného vrabec, u dalšího jestřáb. V chakanu Asykovi však pam nespatřil ani jedinou duši. Kníže byl celistvý a neprostupný jako kámen.

Chakan se zastavil na prahu a přejel prstem po ozdobných lamelách dveřního zámku. Potom se přimhouřenýma očima rozhlédl po pamově obydlí. Staré šamanské kerku bylo postavené z obrovských, místy již omšelých klád se vřezanými tamgami. Pod samými krokvemi se v úzkém okénku modraly hvězdy. Louč v hrnku již dohořívala, a tak ji pam vyměnil za novou. Plamínek ozářil strop z pruhů březové kůry, na němž se ihned rozhýbaly podivné huňaté stíny, jež vrhaly trsy bylin visící na krokvích. Stůl byl zavalený kousky kůže, odřezky kostí a střepy. Prostor nad ohništěm, v němž dohořívaly uhlíky, zabíral měděnkou pokrytý prastarý kotel s naprasklým okrajem a chybějícím uchem. Na dřevěné skobě viselo šamanovo moly prožrané oblečení, pošité amulety a lemované

třásněmi. V záhlaví nízkého lůžka cenila zpod kůže, jež sloužila jako přikrývka, žluté zuby medvědí lebka. Nachýlené police byly plné drahocenných bulharských, perských a arabských mís, ale také schrán z březové kůry a hrnečků s lektvary. Jeden kout kerku zabírala hromada větších schrán, zatímco v jiném ležely bez ladu a skladu ittyrmy, vyřezávané hůlky, v nichž dlely duše pamových předchůdců, někdejších šamanů Mrtvého Smrčí. Hliněná podlaha byla plná zadupaných uhlíků, kožených odřezků, odštěpků kostí i ptačích per, které přestaly být užitečné, neboť již zodpověděly pamovy otázky. Nad vchodem hrdě čnělo rozložité losí paroží.

„Co po mně chceš, chakane?" zeptal se pam, zatímco dřevěným pohrabáčem rozhrnoval uhlíky v ohništi.

„Chci vidět Kanskou tamgu."

„Nemám ji. Je tam, kde má být — na ittyrmě minulého kana."

„Doprovoď mě tam, starče."

„Uvidíš ji zítra, během obětování."

Chakan se odmlčel a sledoval, jak šaman s pomocí bronzové lžíce na dlouhé násadě vytahuje z kotle uhlíky.

„Chci ji vidět hned. Doprovoď mě k ní. Prosím tě o to."

Pam se zamyslel a ponořil lžíci do kotle.

Zvolna se ubírali po Posvátné cestě. Cvrkotaly kobylky, v příkopu Vyškaru zpívaly žáby a v řece tu a tam šplouchaly ryby. Neklidní duchové bloumali lesem, šuměli větvemi, vzdychali, šeptali si. Jen Mrtvé Smrčí se hrbilo jako nezměrná masa podzemního ticha. Pro pama to však nebyla jen hora mlčení a tmy. Starý šaman ji viděl jako sval obrovského srdce samotné země, jež se vynořilo zpod hlíny a nyní pomalu tluče do rytmu vznešeného běhu osudů, které jako mračna proplouvají nad pamem i nad knížetem, nad Mrtvým Smrčím, nad národy, nad bohy i nad hvězdami.

„Pověz mi, chakane… Zasvěcení mladých knížat, to je přece jen záminka, abys mohl přivézt Vagirjomu tam, kde se nachází Kanská tamga, nemám pravdu?"

„Ano," souhlasil Asyka. „Chci Kanskou tamgu pro sebe."

„Ale vždyť s sebou nemáš ani chakana, ani chontuje od Jugry. A náš kníže v Jomdynu slouží Rusům za opilou vodu jako pes za ohlodanou kost. Jiné národy Saranpalu a Mansipalu nevědí, co zamýšlíš, a ti, kteří se považují za naše pány, k tomu nedali své svolení. Dokonce ani tvůj vlastní národ neví, kvůli čemu ses vydal k Mrtvému Smrčí…“

„Nemám žádné pány, abych se jich ptal na svolení,“ opáčil Asyka příkře. „A můj národ i ostatní národy mě budou následovat, budu-li mít Tamgu.“

„Jak to víš? Umíš snad číst budoucnost?“

„Vím to, pame. A na to, abych to věděl, nemusím věštit z peří, nemusím sledovat let posvátných ptáků ani zkoumat vyhřezlé vnitřnosti obětních koz. Vím to, pame. A proto chci, abys mi Kanskou tamgu odevzdal bez stínu pochybností.“

Chumljalt, uvědomil si pam. Kníže Asyka je chumljalt. Muž, který kráčí vstříc. Povolaný muž, posedlý muž. Kníže Asyka, který zabil svého otce, který nestárne, který zapudil svou ženu-lamii, je chumljalt. Neřídí osudy národů a země, neboť tyto osudy se řídí samy od sebe, a to podle zákonů, jimž nemohou odporovat ani samotní bohové. Ale přirovnáme-li osud národa k lavině, ke skalnímu sesuvu, pak v něm kníže bude tím největším kamenem, který se kutálí před všemi ostatními, který drtí překážky a klestí si cestu, následován dalšími, menšími valouny. Ne nadarmo byl kníže pro pamovy oči celistvý a neprostupný — chumljalt totiž nemá ani jedinou duši.

„Kanskou tamgu lze předat jen na základě společného rozhodnutí lidí z našich hor…“

„To není pravda. Není to pravda, a ty to víš, starče. Kan Kudym ji dostal od svého uvtyru. Kan Reda dostal Tamgu od těch, kteří si později, když vyhnali své soukmenovce, začali říkat Visu. Kan Atyla si ji vzal sám. Chceš, abych pokračoval, starče?“

Šaman dlouho mlčel a jen zdrceně potřásal hlavou.

„Ale vždyť si ji nedokážeš udržet, chakane,“ řekl konečně.

„Proč?“

„Pamatuji si příběh syna chakana Korose. Ten svou tamgu vyměnil s ruským chlapcem za stříbrný kříž…“

Asyka se nepěkně ušklíbl.

„A když se pak Koros chtěl za to svého syna zříci, syn zabil otce a ve věku dvanácti let se sám stal chakanem, neboť se zmocnil jeho tamgy,“ dokončil kníže příběh. „Ale to bylo dávno, starče. Měl jsem za to, že už zbyli jen tři svědkové toho, co se tenkrát u Mamylských peřejí přihodilo — já sám, Rus Kalyn a má žena Ajčejl, lamie…“

„Tím svědkem jsem nebyl já, ale můj bratr. Už zestárl a zemřel, třebaže byl mladší. Podívej se, chakane, jaký jsem nemohoucí — nohy mě neposlouchají, mé oči slepnou, vlasy mi zešedivěly… A přitom jsem mladší než ty. Jak je možné, že nestárneš? Jsi skutečně nesmrtelný, chakane, tak jako všichni chumljalti a lamie?“

„Ty přece víš lépe než já, jak to na tomto světě chodí, starče,“ odpověděl kníže. „Víš, že nesmrtelný je každý, kdo ještě nedokončil svou práci.“

KAPITOLA TŘETÍ

Kanská tamga

Těžký nosník brány vedoucí na území Mrtvého Smrčí podepíraly dvě vysoké modly — bohatýři Igramsor a Šavelsor. Hned za bránou se tyčila hradba neživého lesa. Úplně stejné lesy nejspíš rostou i na prokletých ostrovech Poti-Ur v ledovém půlnočním oceánu, po nichž ve věčné tmě s úpěním bezcílně bloudí duše zrádců. Pam cítil, že v těchto vyschlých a zkamenělých kmenech nesídlí nikdo a nic — ani duchové, ani kulové, ani démoni. Přicházela sem snad jedině zlá mansijská vědma Tanvarypekva, ale i ta se zastavovala jen nakrátko, a hned se na svém šedém, lidožravém vlku Rochovi hnala dál. Chlatyr, vybavil si šaman. Takto Mrtvé Smrčí nazývají Mansijci.

„K čemu potřebuješ Kanskou tamgu, kníže?“ zeptal se, když jako první vkročil do černočerné tmy nad pěšinou.

„Nastal čas války.“

„Chceš vyhnat Rusy? Proč ti vadí?“

„Odpověď přece znáš, starče.“

Šaman koncem hole odsunul z cesty bílou větev se sedmi zkroucenými prsty.

„Není Rus jako Rus,“ řekl. „Novgorodci, to ano, to jsou vlci, co trhají živé maso. Ale Moskovité k nám přicházejí v míru. Staví tady své osady, vychovávají své děti a stejně jako my snáší útlak ze strany svého kana. Ruský kan ovšem není lakomý. Kazani musíme jako charádž platit tři tangy za každý luk, kdežto jasak Rusů je čtyřikrát nižší — všehovšudy dva soboli. I ten nejmizernější lovec dokáže za rok ulovit dva soboly, aby zaplatil kanovi Rusů.“

„Proč bychom měli ve své vlastní zemi platit cizákům?“

„Je lepší platit soboly než krví.“

Svah byl hustě posetý vysokými a štíhlými smrky s nepočetnými větvemi a holými vrcholky, čněly z něj jako kopí chontu, zabodnutá do mohyly jeho chontuje. V nerovnoměrném poprašku hvězd na obloze nad Mrtvým Smrčím zely otvory, jako kdyby se některé hvězdy utrhly a zřítily dolů jako zralé limbové šišky. Jsou-li Pásové hory skutečně obr Kam, který usnul po vykonání svého hrdinského skutku, pak Mrtvé Smrčí musí být jeho toulec. Jarní lijáky a podzimní bouře lámaly neživé stromy, ale ty nepadaly, zachytávaly se svých druhů a zůstávaly viset ve výšinách.

Kvůli tomuto ztuhlému pohybu působil již beztak děsivý les ještě mrtvěji. Tu a tam mezi kmeny trčely svisle vkopané žebříky, aby po nich bohové mohli sestupovat na zem k lidem. Pamovi ale připadalo, že tyto žebříky vysunuli z hlubin podzemní trpaslíci Siirtja — život ve zcepenělé hoře je musel naplnit takovou hrůzou, že prchali vzhůru a hledali útočiště na nebesích.

Pam zahnul na boční pěšinku táhnoucí se napříč úbočím hory k místu, kde rostl posvátný smrk — jediný živý strom na celém Mrtvém Smrčí.

„Rusi z Novgorodu jsou naši staří nepřátelé,“ řekl Asyka. „A staří nepřátelé, to už jsou skoro přátelé. Stejně jako všem ostatním jim šlo o naše bohatství. Za tato bohatství poctivě platili svou krví a odcházeli. Jenomže Moskovity kromě našich bohatství zajímá také celá naše země. Posílají sem své oráče s ženami a dětmi, aby v naší zemi svou prací a svou krví zapustili kořeny. Pokud se jim to podaří, již je nebude možné vyklučit, protože naše země je kamenná a jejich kořeny se kolem těchto kamenů ovinou.“

„Což,“ namítl pam. „Pokud to tak chtějí, nechť tedy platí krví, nechť zapouštějí kořeny a žijí. Naši předkové nejednali jinak.“

„Ne, ty mi nerozumíš, starče,“ řekl kníže zlostně. „Je možné se smířit s nájezdy nepřátel, ale s jejich bohy se smířit nesmíme. Nepřátelé k nám přinášejí své meče, ale Moskovité k nám přinesou svého boha. Meče dokážeme odrazit, ale bohům člověk nikdy

neodolá. Skloníme-li se před bohem Moskovitů, nezůstanou nám ani naše rodná jména, ani písně, ani vzpomínky — vůbec nic."

Šaman se hluboce zamyslel. Smrky, které hoře daly jméno, v těchto místech vystřídaly mrtvé pahýly bříz, borovic a modřínů — pěšina totiž vedla k prastaré části svatyně na úbočí, pod nímž tonulo v bažině Opuštěné hradiště. Objevily se paseky, na nichž ležely napůl zetlelé modly legendárního národa Velmot-Vor, který zmizel z povrchu zemského před více než tisícem let. Tento národ se klaněl bohům chakanů a chontujů — děsivým polozvířecím netvorům se zobáky, rypáky, drápy a mordami zčernalými obětní krví.

„Proč si myslíš, že bůh Moskovitů zahubí naše národy?" zeptal se pam, zatímco namáhavě překračoval padlé modly.

„Ty se v záležitostech bohů vyznáš lépe než já, starče… Pověz mi, jací jsou? Jací jsou bohové?"

„Bohové…?" Pam se zastavil, aby si odpočinul, a zadíval se na obrovský obnažený měsíc i na Hvězdnou brázdu, rozrývající oblohu. „Je pro mě těžké odpovědět tak, abys tomu ty, válečník, porozuměl… Každý z našich národů má svá posvátná ústa, z nichž k nám doléhá hlas věčnosti. My, Permjané, máme Mrtvé Smrčí. Zyrjané mají Purramonitur. U vás, Mansijců, je to Jalpyng, u Chantů Longoťjugan, u Něnců Chebiďa-Padara… Pro nás pro všechny je posvátná Sluneční panna — Zaraň, Mjadpuchoca, Vut-Imi, Egiboba, po vašem Sorni-naj. Jejími ústy promlouvá Vagirjoma. Když ale očekáváme odpověď z těchto úst, netážeme se hory, předka, boha ani modly. Tážeme se něčeho mnohem většího, něčeho, co je zároveň jak hora, tak i předek, bůh a modla… Vše, co na světě je, je jedno a totéž. Je to součást jediného řetězu, z něhož my vidíme pouze jednotlivé články. Spojení mezi články tohoto řetězu vaši šamani nazývají ljachhal — zvěst. Osud je zvěstí země, bohové jsou zvěstí osudu, lidé jsou zvěstí bohů a země je zvěstí lidí… Ptáš se mě tak, jako by bylo možné dát konečnou, nezpochybnitelnou odpověď, anebo jako kdyby naopak byl nějaký první, prvopočáteční bod, od něhož bychom mohli správně odměřovat pravdu našich životů…"

„Nezní to příliš jasně, ale myslím, že ti rozumím, starče." Chakan přikývl. „Pokud ale srovnáváš svět s řetězem skutým do uzavřeného kruhu, pak já dodám toto — jestliže svého boha vyměníme za cizího, přerveme tento řetěz a náš svět se zbortí."

Došli k vysoké modle Toryma. Praotec byl zpodobněn vsedě a v jeho klíně spočívala číše s mincemi, smíchanými s hlínou. Chakan z kroužku na čele odepnul dirham a rovněž ho vhodil do číše. Po obou stranách Toryma se zasmušile tyčily starodávné, již notně nachýlené idoly sulde se sukovitými křídly a losími rohy. U jejich nohou se bělaly medvědí lebky, proklované zobáky havranů. Pam se s heknutím sklonil a posunul lebky tak, aby společně tvořily původní, posvátný tvar. Nechtěl, aby Oše, ducha Velkého medvěda, urazilo nedbalé zacházení s hlavami jeho dětí.

„Proč by se měl náš svět zbortit jen proto, že se zde usídlí ruský bůh, i kdyby dokonce dokázal vytlačit naše vlastní bohy?" zeptal se pam, zatímco smutně hleděl na Torymovu popraskanou tvář. „Chakane, ty přece nejsi žádný pověrčivý lovec, který všude vidí jen samé versy, vunšerichy a vakuly. Víš, že i když se změní podoba, jméno a obřady, duch zůstane stejný. Se světem se nic zlého nestane. Snad si sám sebe nepředstavuješ jako Mjandaše, který zachraňuje slunce před Jomou?"

Znovu se vydali po pěšince, jež je měla zavést ke hřbitovu kanů. Za Torymovými zády ve větru tlumeně pocinkával celý hájek mrtvých bříz, ověšených bronzovými a měděnými figurkami a ovázaných stužkami od těhotných žen. Ve tmě zkostnatělého lesa zněl tento cinkot nesmírně truchlivě.

„Bůh Rusů není náš bůh," řekl Asyka. „Naši bohové se zrodili z našeho osudu a z naší země. Kdežto jejich bůh se dokonce ani nezrodil z jejich země, ale z nějaké vzdálené končiny na samém kraji světa, kde zapadá slunce a půda je od jeho žáru jalová, suchá a žhavá jako ohniště. Co by takový bůh dělal tady u nás, pod ledovými vichry, mezi závějemi, v tajze?"

„Pramálo záleží na tom, kdo se kde zrodil," ušklíbl se šaman. „My dva jsme vzešli z matčina lůna a Jen zase z vejce — a co má být?"

„Naši bohové jsou bohové osudu a tří světů. Ale bůh Rusů je bůh člověka — nikoho jiného než člověka. Nezáleží mu na zemi, na národu ani na předcích. Naslouchal jsem ruským šamanům. Jejich bůh je vyvrhel, a dokonce opustil svou matku."

„A ty jsi zase zabil svého otce."

Kníže skrz zatnuté zuby zavrčel, ale šaman se ani neotočil. Mlčky pokračovali v chůzi po pěšince. Ze země kolem nich čněly kůly s naraženými lebkami. Idoly, vyřezané přímo do kmenů stromů, civěly na hvězdnou oblohu. V mechu ležely ztrouchnivělé ittyrmy i prastaré modly, vyvrácené větrem. Stromy se ježily dříky obětních šípů i střenkami nožů s visícími provázky, ke kterým byly kdysi připevněny váčky s dary.

„V našich horách lidé i bohové úplně stejně kráčí cestami osudu!" řekl Asyka hlasitě a zlostně. „Řídí nás vůle naší země a soudí nás naši předkové! Lidé ani bohové nemohou sejít ze své cesty, nemohou se na ní zastavit ani po ní zamířit nazpět! A proto žijeme vprostřed věčnosti a naše země je nezničitelná!"

„To je pravda," pronesl pam tlumeně. „Ale jsou to slova chumljalta."

„Kdežto Rusi si sami volí cestu a pak si po ní jdou, kam chtějí a jak chtějí!" pokračoval chakan, aniž by pamovi věnoval pozornost. „Říkají, že jim z hlavy nespadne jediný vlásek, aniž by si to jejich bůh přál! Ale vždyť přece víš, pame, že hlasy bohů nezní v uších každého, protože jinak bychom ani my, ani Rusi nepotřebovali šamany, jako jsi ty. A to znamená, že sami Rusi spojují sebe a svého boha a vždy ho v sobě nesou takového, jací sami jsou! Ale to není víra, pame, to je bezvěrectví! Není to vůle země, ale přání člověka! Rusi nám nepřinesou jiného boha, jak si myslíš ty, ale zničí všechny bohy a nechají jen prázdnotu! Jsou pomíjiví! Všechno, co stvoří, dříve či později zhyne, a zhyne i jejich země! Nechci, aby se naše země stala jejich zemí a zhynula spolu s nimi! Jak je tedy možné, že jsi tak klidný? Rusy je třeba hnát, dokud ještě není pozdě, je třeba zabít jejich ženy a děti, je třeba spálit jejich města, je třeba zahubit i samotnou vzpomínku na ně! Jen ať si přicházejí, když nebudou překážet, říkáš ty. Ale každý kůl, který zatlučou do naší země, je

Omölův kůl! Jen si vzpomeň, že když Jen a Omöl dělili zemi, žádal Omöl pro sebe jen malý kousíček široký jako jediný krok — jen tak široký, aby do něho mohl zatlouct kůl. Ale z díry po tomto kůlu vylezli všichni duchové zla, kteří dodnes prolévají proudy krve!"

Šaman se náhle zastavil, prudce zvedl ruku a ukázal směrem k úpatí hory. Tam dole se ježil hustý a celistvý shluk mrtvých smrků, obehnaný vysokou palisádou.

„Vidíš to, chakane?" zeptal se pam. „Před dvěma stoletími bojovali v naší zemi na život a na smrt lidé Ugru a lidé Visu, dokud velký kan Reda nevyhnal Ugru pryč. Ani on sám už nevěděl, kvůli čemu tato válka začala a proč vlastně v této obrovské zemi nebylo dost místa pro oba malé národy. Když zvítězil, plakal zármutkem! Bosý prošel od Mrtvého Smrčí k Chebiďa-Padara. Celý rok mlčel a modlil se k Zarani, k Sorni-naj, jejíž dítě jsi k nám včera přivezl. Nakonec vzal válku, položil ji do hrnce a hrnec nechal tam dole mezi těmi stromy. Pak nechal kolem stromů postavit palisádu, aby válka neutekla, a nařídil šamanům, aby kolem ní drželi stráž. Od té doby mezi ty stromy nikdo nevkročil, a pokud z některého z nich spadla za palisádu jediná větev, jediná šiška, jediná jehlice, šamani ji ihned zvedli a hodili zpět. Ovšem ty, chakane, ty žádáš o Kanskou tamgu, abys pustil válku na svobodu. Ne Rusi se svým bohem, ať už je jakýkoli, ale ty, slepý chumljalt, prorazíš Omölovým kůlem první díru, z níž se vyřinou nekonečné proudy krve!"

Vtom starému šamanovi došel dech. Chytil se za srdce a téměř bezvládně se z posledních sil opřel o svou hůl. Chakan stál vedle něho, svíral v pěsti svou tamgu a zarputile hleděl stranou, na Hvězdnou brázdu.

„Jsi příliš starý, pame," řekl opovržlivě. „Tvé srdce je nemohoucí. Nejsi muž. Bojíš se krve."

„Nesmyslně prolité krve by se měl bát dokonce i muž," zamumlal šaman.

Pomalu se napřímil a dál se belhal dolů po pěšině. Šaman a kníže procházeli kolem prokletého háje, kolem obětních jam a idolů se zlatými mísami místo tváří, kolem obrovských klubek pokřivených

a vzájemně spojených smrkových kmenů na hrobech šamanů — lidé z dávných dob dovedli ohýbat nejen kosti, ale i celé stromy, které svým uměním splétali do pokroucených uzlů. Pak se za ohbím svahu v měsíčním svitu zaleskla říčka a pam konečně přivedl chakana k pohřebišti kanů. V čamjích — pohřebních domcích na vysokých kůlech — odpočívali ti největší a nejslavnější náčelníci Kamenných hor. Některé hroby byly prázdné, neboť ne všichni kanové došli pokoje ve své otčině. Tyto čamji však ukrývaly alespoň jejich ittyrmy coby záruku toho, že se duše kanů navrátily do rodných hor.

„Toto je čamja posledního kana Sudoga, který před více než dvěma sty roky rozmetal mongolské tümeny v bitvě na Čulmandoru, poblíž ústí Čusvy," řekl pam. „Kanská tamga je na jeho ittyrmě. Můžeš si ji vzít, Asyko. Ale pamatuj, že ti ji nedávám já."

Chakan mlčky zvedl opodál ležící žebřík a přistavil ho ke vchodu do čamji. Vystoupal po několika příčlích, odhrnul koženou zástěnu a až po pás vlezl do domku. O několik okamžiků později již byl zase venku a jemně držel v rukou velkou dřevěnou panenku-ittyrmu, oděnou do sobolí jagy. Na řetízku kolem krku ittyrmy visela posvátná Kanská tamga — celá pokrytá měděnkou a s ulámanými okraji.

„Možná že osudem našich národů je právě to, abychom opustili své bohy…?" hlesl šaman téměř prosebně v bláhové naději, že snad ještě chumljalta dokáže zastavit. „Je možné se všeho zříci, ale ani to přece nezmění chod a koloběh světa, protože něco takového není v silách jediného člověka, ba dokonce ani celého národa…"

„Zmlkni," nařídil chakan.

Měsíc nad Mrtvým Smrčím osvětloval ostře řezanou tvář knížete, který s ittyrmou v rukou stál na žebříku nad šamanem. Kníže se dlouho díval do tváře panenky, do rysů kana Sudoga, jako by se snažil něčemu porozumět.

A potom chakan Asyka klidným a sebejistým pohybem položil ittyrmu na práh pohřebního domku, sňal z ní Kanskou tamgu a sundal si z krku tamgu, jež patřila jemu samotnému. Zatímco držel obě tamgy v dlaních, jako by chtěl zjistit, která z nich je těžší,

zvedl tvář k obloze. Hvězdná brázda protínala nebeskou báň tak, jako zemi protíná Kamenný pás.

V příštím okamžiku chakan Asyka ponořil hlavu do kruhu řetízku jako do pramenité vody a nasadil si na krk starobylou Kanskou tamgu.

KAPITOLA ČTVRTÁ

Houfec

Děmjan Uchvat spal na hlídce. Uškujničení se věnoval už tři desítky let a cit pro nebezpečí jej neopouštěl dokonce ani ve spánku.

Malý ruský houfec se na hoře Hleděně schovával v prokletém háji, v němž kan Reda kdysi ukryl hrnec s válkou. Kalina povídal, že je to zlé místo a že nestojí za to rušit jeho klid, ale Uchvat na jeho obavy zvysoka kašlal. Hlavně že se sem Permjané neodváží strčit nos — to je to jediné, co se počítá.

Houfec sestával celkem z devíti lidí: pěti Novgorodců v čele s Uchvatem, tří družiníků z Poljudovy čerdyňské půlstovky a průvodce — muže nejasného původu jménem Vasja Kalina. Na jaře se biskup Pitirim od některého ze svých špehů dozvěděl, že se Vogulové koncem léta chystají přivézt na Hleděnu malou Zlatou ženu a před ní korunovat — nebo co že to vlastně dělají? — své kněžice. Zlatá žena, to je pohádková kořist. Jenomže poslat pro ni družiníky si netroufal ani biskup, ani Poljud, ani kníže Jermolaj. Kdyby knížecí válečníci skončili v prackách Vogulů, mohla by z toho být pořádná polízanice. Zato uškujníci, to jsou svobodní, nezávislí lidé. Skončí-li v bryndě, nebude s tím mít kníže nic společného. Já nic nevím, já je neznám. Nemluvě o tom, že v loupeživé živnosti se Novgorodci přece jen vyznají lépe než Poljudovi bohatýři, kteří se v Čerdyni akorát cpou pelmeněmi a sádelnatí. Ale aby uškujníci za zády knížete, biskupa i setníka někam nepláchli i s tovarem, hodil jim vládce na krk tyhle tři Váni — Ivana Velkého, Vaňuchu Okouna a Iváše Menšího — a coby průvodce jim přidělil chrámostava Kalinu.

Těžko říct, jak moc je tenhle Kalina dobrý ve stavění chrámů, ale v temných čudských čárách se vyzná stejně dobře jako kdejaký šaman, až snad na to, že sám nezaklíná.

Po svátku svatých Petra a Pavla opustil houfec Čerdyň, a když pak včera v noci ukryli svou lodici v roští u řeky, proplížili se kolem hradiště k Hleděně a schovali se v prokletém háji.

Uchvat ležel na břiše uprostřed ztrouchnivělých větví hned vedle palisády, nohy v tatarských ičigách široce roztažené. Palčivé paprsky odpoledního slunce mu pražily přímo na lysinu. Uchvat rozlepil kalné oči, zavrtěl se, vytáhl ze záňadří čepici a nasadil si ji na hlavu. Mezitím se kdesi dole, u brány, jež vedla na území Mrtvého Smrčí, rozbřinkaly šamanské rolničky. Uchvat přiložil oko ke štěrbině mezi kůly.

Velice dobře teď viděl velkou paseku na úbočí Hleděny. Stál na ní posvátný smrk s kmenem mohutným jako chrámová zvonice. Strom byl téměř vejpůl rozštípnutý zuhelnatělou puklinou a kůru ve spodní části měl celou odranou, ale nahoře se stále zelenal řídkým jehličím. Celý palouk kolem smrku byl rozrytý obětními jámami, ze kterých trčely ožehlé kosti, a posetý velkými i malými, starými i novými idoly, ověšenými všelijakými cetkami a korály. Na kamenných oltářních deskách se něco matně lesklo, a když si Uchvat všiml mís a hrnců v rukou, na klínech i kolem nohou idolů, ihned prohnaně přimhouřil oči a začal si na prst navíjet vousiska.

Otevřenou bránou se teď za cinkání rolniček hrnuli Permjané. Vepředu kráčeli šamani s tamburínami a obětinami, za nimi vedli válečníci s copy trojici vyčerpaných zajatců. Potom šel kníže, následován třemi kněžici, a za jejich zády zarostlí muži v rudých hábitech a s maskami z březové kůry na tvářích nesli na nosítkách malý stan. Idolka musí být v něm, uvědomil si okamžitě Uchvat.

Šamani se zastavili vedle tří nových model, před nimiž se černala čerstvá, vlhká hlína nedávno vykopaných jam. Uchvat se pootočil, aby mohl pohodlněji sledovat, k čemu že se to Permjané vlastně chystají. Šamani dlouho skučeli, tančili v kruzích, tu nadskakovali, tu si zase téměř lehali na zem, řinkali tamburínami a na klaccích

pálili jakési svinstvo. Když pak vypustili celé mračno holubů, začali se po čtyřech, s četnými úklonami plazit k modlám a přitom před sebou postrkovali mísy a hrnce. Válečníci zajatcům spustili nohy do jam, zacpali jim ústa roubíky a přivázali je k modlám. Ti v hábitech z rudého sukna opatrně sundali z nosítek těžký stan a odvlekli ho do dutiny, kterou blesk vypálil do kmene posvátného smrku. Kdyby ti psi aspoň poodhrnuli zástěnu, pomyslel si Uchvat dychtivě. Kdybych se tak mohl na tu jejich Ženu aspoň mrknout… Jestli v ní je hodně zlata, anebo jen tak na tři náprstky, co by se za nehet vešlo…

Nakonec se zástup začal trousit zpět. Uchvat se zadíval na zajatce přivázané k modlám — na starce, mladíka a mladou ženskou. Ten starý a ten mladý jsou si nějací podobní, pomyslel si. Nejspíš to bude otec, syn a snacha. Vogulové museli cestou vyplenit nějakou lesní samotu a teď sem ty nebožáky přivedli na porážku… Škoda křesťanských duší, ale co naplat. Kdybychom je odvázali a pustili na svobodu, museli bychom pak sami vzít nohy na ramena, a navíc bez tovaru. A za bílého dne bychom stejně daleko neutekli…

Uchvat si sundal čepici a pokřižoval se, načež se otočil na záda, s úlevou se protáhl a zamhouřil oči.

Z dřímoty jej probraly vzdálené hlasy, zvuk kroků a cinkání rolniček. Po cestě se znovu přibližovaly lomozící tamburíny. Jdou chlácholit běsy, uvědomil si Uchvat a opět se otočil na břicho. Kdesi za ním křupla větévka a on se zlostně otočil. Hluk zástupu přilákal nejen družiníky, ale i jeho vlastní uškujníky, kteří se teď plazili k palisádě.

„Pst!“ sykl Uchvat hlasitým šeptem. „Kam se to cpete, hlavy skopový? Chcete mít kebule na vogulským kůlu?“

„Jenom se mrknu, co to tam tak břinká, Ďomo…“ zašeptal s očima navrch hlavy Sjomka, nejmladší z uškujníků.

„Ještě chvíli, a zabřinkám ti na zuby, smrkáči,“ zavrčel tlumeně Uchvat. „Zmizte, ať už vás tady nevidím!“

Muži z houfce se s nespokojeným funěním odplazili nazpět. Zůstali jen dva: Jerocha Smyka, Uchvatův starý parťák, a Vasja Kalina. Oba nehlučně proklouzli mezi klestím a přilnuli ke štěrbinám

v palisádě. Uchvat střelil kosým pohledem po Kalinovi. Ten si prohlížel Permjany stoupající do svahu i božiště se zajatci. Po chvíli jeho brunátnou, větrem ošlehanou tvář zvrásnil zlostný škleb. Kalina se otočil a opětoval Uchvatův pohled.

„Už tam stojí dlouho?" zeptal se.

Uchvat se jen ušklíbl a přikývl.

„Jidáši," řekl Kalina.

„No, určitě nejsem Mojžíš, abych odváděl Židy z Egypta," zahučel Uchvat. „Až zas budu na Volotovým poli, přispěju chrámu z našeho tovaru za každýho z nich."

„Radši přispěj za sebe," odpověděl Kalina a odvrátil se.

Uchvat místo odpovědi znovu přitiskl obličej ke štěrbině v palisádě. Permjanů se na obětišti sešla dobrá stovka. Měli na sobě tmavé, huňaté oděvy ze zvířecích kůží, pro oči Rusů krajně nezvyklé — připomínali v nich buďto zvířata, která se postavila na zadní, nebo vlkodlaky uprostřed proměny v lidské bytosti, anebo možná dokonce divoké duchy zdejších černých lesů, plných polomů a bahnitých tůní. Permjané se postavili do nerovných řad, položili si navzájem ruce na ramena a pomalu, kymácivě se pohupovali do rytmu břinkavého lomozu tamburín, dutého dunění dřevěných bubnů a tesklivého vytí měděné brumle, kterou v zubech svíral klečící a shrbený šaman. Uchvat pocítil, že se i v jeho vlastní duši vlivem tohoto pravidelného a všeobecného kolébání, vlivem dunění a vytí cosi hnulo. Bezděčně škubl rameny a hned vzápětí se pokřižoval.

Zaklínání započalo. Šamani, převlečení za medvědy a losy, se točili na místě, poskakovali a pitvořili se. Vyšlehly ohně, do nichž Permjané házeli hrsti drahocenné soli, a vychrlily k nebi snopy modravých jisker. Válečníci tu něco svorně prozpěvovali, tu zase zvedali svá kopí vysoko nad hlavu a dávali se do divokého křiku. Někteří v kouři ohňů tyčemi prohánělí poblázněné holuby. Do toho všeho zněly čipsany, hudební nástroje tvořené řadou spojených píšťalek, které se svým skučením, rozechvívajícím srdce, zarývaly do mnohohlasého zpěvu a rvaly ho na cáry. Do bublající vody v kotlích padaly kořínky, listy, muchomůrky a stromová kůra.

Zakrátko se již od božiště po svahu dolů plazil zvláštní, omamný pach a Uchvat se neubránil kýchnutí, když si ještě předtím stačil přes knír přetáhnout límec kaftanu. Válečníci nabírali kouřící patok z kotlů do hliněných hrnků, pili jej a potom rozbíjeli hrnky o nohy idolů. Jeden z šamanů rozházel po zemi hliněné věštební figurky a jal se do nich švihat bičem, aby zjistil, které se otočí a které ne. Jiný šaman měl ruce v útrobách obrovské vyzy, jež s očima probodnutýma zlatou hůlkou ležela na obětním kameni, a vytahoval z nich dlouhé smyčky vnitřností, které mu měly prozradit budoucnost. O kus dál podřezávali kozy, utínali ptačí hlavy, trhali maso, pili čerstvou krev a cpali se syrovými játry. Permjané, opilí, se zcuchanými vlasy, umazaní od krve, tuku a bláta, řádili a běsnili, a když jim docházely síly, bezvládně padali na zem. Celý palouk u posvátného smrku zahalil páchnoucí čoud.

Nachové slunce se spodním okrajem dotklo lesů za Kamou. Jeho paprsky se prohnaly po cestě, vysekané v mrtvém porostu a táhnoucí se od brány k vrcholku Hleděny, a narazily do posvátného smrku. V tutéž chvíli se ke ztemnělé obloze vznesl celý roj kvílících vogulských šípů s malými píšťalkami na hrotech. Zástěna, která skrývala Zlatou ženu, se zdánlivě sama od sebe začala plazit vzhůru. Uchvat zabořil čelo mezi kůly.

V černé zuhelnatělé dutině se matně zaleskla zlatá modla. Byla malá a hrubě odlitá ze zelenkavého zlata, snad v jakési zploštělé formě. Z pološera civěly krvavě rudé jiskry jejích planoucích, drahokamových očí. Měla lhostejnou kulatou tvář, plochá a povislá ňadra a zkroucené ručky, svírající vypouklé břicho s vyrytým vyobrazením dítěte v matčině lůnu… Jako kdyby se na uškujníka očima Vagirjomy dívala sama tato drsná, kamenná a nesmiřitelná země. Uchvat zaklel, ale nemohl si pomoci. Zavřel oči, a dokonce si zakryl obličej dlaní, ale nezabralo to — ve tmě pod víčky mu nadále doutnaly dvě kapky krve.

Uchvat se znovu podíval štěrbinou až poté, co Permjané schovali děsivou modlu do hloubi dutiny. Z největšího ohně teď trčel idol. Vogulové s krátkými meči v rukou stále rychleji a rychleji kroužili

kolem plamenů. A vtom se meče znenadání jeden za druhým zablýskly, utínajíce z hořící modly třísky. Ta se přímo před očima svíjela, smrskávala se a usychala, až se zakrátko změnila v křivý pahýl, po němž jako houf veverek poskakovaly plameny.

A potom se celý dav naráz přesunul ke třem jámám, v nichž přivázáni k modlám stáli zajatci. Tři dospívající kněžicové s noži v rukou vykročili vpřed. Vogulský kníže — vysoký bledý muž s přísnou a pánovitou tváří — zvedl nad hlavou tři měděné tamgy visící na řetízcích. Válečníci začali křičet. Dýmem omámení zajatci se probrali, zvedli hlavy a divoce přejížděli pohledy z kněžiců na knížete. Tehdy kněžicové zaječeli, zamávali noži a o překot se vrhli kupředu. Stařec přes roubík cosi nesrozumitelně zahuhlal, ženská příšerně zachroptěla a řemeny na mladíkových rukou se se zavrzáním naposledy napnuly. Během svého života Uchvat viděl ledasco, a ledasco také sám napáchal, ale nyní se dokonce i on odvrátil, když se ve zkrvavených dlaních vogulských kněžiců zacukala dosud živá lidská srdce trousící rudé krůpěje.

Permjané zůstali na obětišti ještě dlouho po setmění. Nakonec poslední šamani zvedli zbývající náčiní a pomalým krokem zamířili po svahu dolů. Nad Hleděnou zářila jasná a průsvitná noc. Daleko za Kamou se rozzářilo Sedm sester. Čerstvě odlitý měsíc zvonil na obloze jako mísa z čudského stříbra. V jámách na božišti ještě dohořívaly uhlíky a chladnoucí bělavý dým se vinul kolem nohou model, čnějících ze země s tvářemi obrácenými ke hvězdám, které svým mrtvolným, nazelenalým svitem ostřeji vykreslovaly jejich hrubé rysy. Nejvyšší šaman zůstal se sklopenou hlavou sedět úplně sám u posvátného smrku. Téměř se nehýbal a jen čas od času potřásal stříbrnou tamburínou.

„Kdy vypadne tenhle?“ zeptal se Uchvat Kaliny.

„To je jejich pam. Bude tu sedět celou noc a naslouchat bohům,“ vysvětlil Kalina. „Nám ale překážet nebude. Nic teď nevidí ani neslyší. Rozum se mu vrátí až při východu slunce. A dokud je tady on, nikdo jiný se sem neodváží strčit nos.“

Uchvat nedůvěřivě zabručel a nehlučně se zvedl. Kopancem porazil dvojici kůlů před sebou, a když je překračoval, zamumlal:

„Uvidíme…“

Úplně sám, aniž by se snažil skrývat, stoupal po měsíčním svitem zalitém úbočí hory ke starci. Pam se neotočil. Dál shrbeně seděl a oběma rukama držel svou tamburínu. Z dutiny naproti němu zářil pár močálových světélek. Uchvat odhrnul šos kaftanu a bylo vidět, jak šátrá po něčem u svého opasku.

„Ne!“ vykřikl Kalina a skočil přes palisádu.

Uchvat zacpal starci ústa dlaní, obratným pohybem mu zarazil nůž pod lopatku a pak zatlačil, aby zbraň zajela do těla až po rukojeť. Pak čepel prudce vyškubl a zlehounka postrčil šamana kupředu. Pam se bezvládně zhroutil obličejem na zem. Kalina přistoupil a mlčky se zadíval na uškujníka.

„Tak, a teď si může s bohy povykládat do sytosti,“ řekl Uchvat.

„Ty nejsi člověk, ty jsi zvíře,“ odpověděl Kalina a zahleděl se uškujníkovi přímo do očí.

Uchvat pomalu otřel nůž o košili na Kalinově hrudi, zastrčil si zbraň do vysoké boty a suše pronesl:

„Když jsi nás vedl, když jsi dělal svoji práci, nepoučoval jsem tě. Tak mě teď nepoučuj, jak mám dělat tu svoji.“

Sklonil se a vytáhl šamanovi z rukou stříbrnou tamburínu. Po svahu Hleděny už spěšně stoupali muži z houfce. Před všemi ostatními utíkal zívající Sjomka — lokty mu jen kmitaly. Uchvat ze sebe shodil kaftan a pocítil, jak se jeho ramena a hruď pružně nalévají silou.

Čerdyňští družiníci zprvu zrozpačitěli, když viděli, jaký je Uchvat zničehonic důležitý a pánovitý, jak sebejistě najednou působí. Uškujníci se pohotově rozptýlili po božišti a rychle a zkušeně cpali do pytlů všemožný tovar.

„Hej, chlapi, prosejte někdo hlínu,“ zavelel družiníkům zdálky Uchvat, sice tlumeně, ale dobře slyšitelně. Potom pokynul směrem k mísám a číším, stojícím na klínech a kolem nohou model. Nádoby obsahovaly hlínu smísenou s mincemi.

Uškujníci odlupovali ze dřeva drahocenné tamgy, sbírali nádobí, uřezávali z větví stříbrné a zlaté amulety a rozhazovali popel a uhlíky posvátných ohňů. Statný Jerocha Smyka s funěním převracel obětní kameny a Sjomka zpod nich obratně vyhrabával všechno, co tam dole ukryli šamani. Hbitý Piška, uprchlý mnich z Trojického kláštera v Usťugu, vylezl na býčí šíji Gavrily Michajlova a strhával z idolů perské mísy, jež měly přitlučené místo obličejů. Družiníci vytřepávali obsah číší na kaftany, vytahovali z hlíny mince a sypali si je do váčků. Jedině Kalina mlčky seděl na kameni a ničeho se neúčastnil.

„Poslyš, chrámostave," zavolal na něho Uchvat. „Povídal jsi, že se jejich jelení bůh nemůže dotýkat země, a tak mu pod kopyta strkají stříbrný talíře… Kde jsou?"

„Tam." Kalina mírně pootočil hlavu.

„Prověř to, Sjomko," nařídil Uchvat a zamířil k posvátnému smrku.

Již bez sebemenšího rozechvění strčil ruce do dutiny a vytáhl Zlatou ženu.

„Váží aspoň pud…" řekl poté, co ji namáhavě potěžkal. „Možná víc. Myslel jsem, že to bude jeden kus zlata, ale je dutá, mrcha… Všude se šidí." Ušklíbl se a otočil se ke Kalinovi. „Předloni tam u nás vyhořel chrám, no a pop si pak vzal ikonu svatýho Šimona Sloupníka staršího k sobě, že prý má zlatý rám natavený a že ho musí spravit. A taky že ho spravil, čert jeden pupkatý. Když ikonu vrátil, byla hezčí než kdy dřív. Akorát že do tý doby měla litý rám, kdežto po tý jeho opravě byl rám najednou dutý… A jestli tohle udělá pop, co potom můžeme chtít po pohanech?"

Když Kalina neodpověděl, Uchvat vytáhl z dutiny malý stan, v němž modla předtím stála, a zatřepal s ním, aby narovnal jeho záhyby.

„Perly, což? Tak těmi nepohrdneme. A dá-li Pánbůh čas, odpářeme je."

Než zabalil Ženu do kůže, zahodil prohnuté žerdě, které tvořily kostru stanu, a jako první zamířil z božiště pryč.

„Šmytec, chlapi!“ zavolal. „Poberte tovar a padáme!“

Houfec pospíchal po svahu Hleděny dolů k říčce. Právě po ní chtěl Uchvat doplavat k lodici, schované na břehu Kamy. Věděl, že přes tajgu by se k lodi nedostali — byl to pořádný lán, a navíc v noci, přes všechny ty bažiny a polomy… Ani po cestě kolem šamanského hradiště by neproklouzli, protože by je ucítili psi. Nechat se unášet proudem říčky byl jediný způsob, jak odsud zmizet. Naštěstí Permjany ani nenapadlo postavit na říčce hráz. Zaostalí lidičky, modlí se ke zdviženým prostředníku a na radu se ptají žab, ušklíbal se v duchu Uchvat. Bránu mají na závoru, a plot jim mezitím podhrabala toulavá psiska…

Uškujníci a družiníci začali s pomocí řemenů vyvracet idoly, jichž se na břehu tyčil celý hájek. Kalina mlčky postával stranou.

„Copak, snad ti není líto řemenu?“ zeptal se jej posměšně Gavrila Michajlov a ramenem zatlačil na nejbližší modlu.

Země hlasitě pukla. Kalina se podíval do tváře idolu, který zvolna přesouval svůj tíživý, hrůzu nahánějící pohled z hvězdné oblohy na něho, na člověka.

„Pozor!“ zaryčel uškujník a Kalina uskočil. Idol se zřítil na místo, kde chrámostav ještě před chviličkou stál. Kolem Kalinových očí se v pádu mihly oči modly, černé a divoké.

„Tumáš,“ zahučel Gavrila a botou odkulil kládu ke Kalinovi.

Uchvat nechal ze tří model svázat malý vor a k němu pak připevnil pytle s kořistí. On sám měl plavat jako první, následován tovarem. Kalina a Sjomka tvořili zadní voj.

„Připraveni?“ zeptal se Uchvat již po kolena ve vodě. „Tak spánembohem!“

Odstrčil vor i svůj vlastní kus dřeva doprostřed říčky, vešel do vody až po pás a lehl si na hladinu.

Kalina se zdržel. Když už na břehu kromě něho zůstal jen Sjomka, vytáhl si zpod límce košile zelenou vogulskou tamgu na stužce — úplně stejnou, jakou měl Asyka, jen o něco menší. Pak se sklonil a otiskl ji do písku u vody.

„Co to děláš?“ zeptal se Sjomka podezíravě.

„To je můj pozdrav pro Voguly," opáčil Kalina, zatímco schovával tamgu a postrkoval vyvrácenou modlu doprostřed proudu.

Sjomka se podíval na otisk, ale neodvážil se ho zahladit. Jenom do něho plivl a pak už raději pospíchal za Kalinou.

Muži z houfce plavali úzkou a křivolakou říčkou bez hlesu, bez jediného zašplouchání. Za ústím Jurčimu začalo být koryto hlubší, takže už nohama nedosáhli na dno. Větve stromů tu zakrývaly, tu zase zahalovaly oblohu, a tak okolní tma chvílemi houstla a chvílemi byla naopak řidší a prostupnější. Nad hlavami mužů tu a tam po jedné nebo po dvou probleskovaly hvězdy. Kalina plaval a přitom objímal svou modlu kolem krku a obličejem se dotýkal její neohoblované tváře. Vypadalo to, že idolu cosi šeptá do ucha. Ten však neodpovídal a pouze mlčky ležel ve vodě obličejem vzhůru jako nebožtík v rakvi. Jen po jeho lících se plazily odlesky měsíčního svitu, jako by se mu zdály nějaké prastaré, nepopsatelné, jasnovidné čudské sny.

Nalevo se pomalu proplazily naježené palisády Šamanského Města, které zaspalo a nechalo si uniknout drzé lupiče. A potom již na ně studeně dýchl Čulman, jenž do sebe zvolna nasál vody svého přítoku. Přímo nad ústím se na nebi jako střípek ledu studeně třpytil měsíc, za nímž zářil celý ikonostas všehomíra.

Muži z houfce se pouštěli idolů a vší silou zabírali rukama, aby se dostali ke břehu. Uchvat se už brodil vodou na mělčině a úplně sám vlekl na řemeni vor s tovarem. Také Kalina sklouzl z modly a plaval za ostatními, přičemž rukama nehlučně rozhrnoval tmavou vodu.

Řeka unášela opuštěné idoly kamsi do nezbádaných dálav, ale ještě dlouho je bylo jako černé třísky vidět na mihotavě lesklé hladině širokého koryta Kamy. Z pobřežních křovin se vyplazila pohupující se lodice, úzká a lehká, s plochým dnem a prozatím položeným stěžněm. Na okamžik se zastavila a pak náhle roztáhla vesla, jako by to byla křídla, máchla jimi a zamířila proti proudu, stále rychleji a rychleji. Zanedlouho se již podobná labuti hnala tam, kde nad velkou řekou jako věčná svíce, jako nesmrtelná duše planula Severka.

KAPITOLA PÁTÁ

Balbankar

Už druhý měsíc žili muži z houfce v Balbankaru — opuštěném hradišti, plném prastarých model — a svorně tam umírali nudou. Podle Kaliny to bylo nejbezpečnější místo, protože sem Permjané nikdy nechodili. Před dvěma stovkami let porazili permští Čudové v bitvě na Čulmandoru mongolské nájezdníky. Jenže o dvacet let později přitáhl ke Kamě neporazitelný chán Berke, Permjany ztrestal a jejich posvátné město Balbankar — na způsob Vyškaru pod Hleděnou — vyplenil a znesvětil. Od té doby považují místní Balbankar za zlé místo a pečlivě se těmto končinám vyhýbají.

Balbankar stál na temeni vysoké hory, vypínající se přímo na pravém břehu Kamy. Její svah na straně řeky byl velmi příkrý a téměř neschůdný. Východní a západní svahy strmě klesaly do hlubokých roklin. Na povlovném severním úbočí byly jeden za druhým vidět tři zarostlé valy, které chátraly a zvolna ztrácely původní tvar. Po někdejších palisádách již dnes nezůstala ani stopa. Permští šamani zbudovali své hradiště na místě jiného sídla, postaveného neznámými lidmi z nějakých nepředstavitelně vzdálených dob. Pro svá božiště vyčistili plošinu, obnovili podivná hrazení z obrovských prastarých klád a balvanů, vrytých hluboko do země, vyhrabali obětní jámy a obložili je kameny, nastrkali všude možně své modly a vykopali zemljanky, které obehnali plůtky z masivních zašpičatělých špalků. Nyní však, dvě století po Berkeho útoku, byly domy napůl zřícené, trámoví, jež dříve ukazovalo vzhůru ke hvězdám, prohnilo, balvany obrostly

mechem, jámy skončily zasypané zeminou a idoly buďto padly, nebo stály nachýlené.

Byl podzim, pozdní a studený. Z temene Balbankaru bylo vidět, jak nevlídný vítr vlní okolní modravé lesy, jak čechrá vzdálené smrčiny a cuchá poslední nahnědlé chuchvalce trávy pod propadlými krovy a na jižních svazích prastarých náspů. Země ležela celá vyčerpaná, jako by se snažila usnout, ale spánek stále ne a ne přijít.

Uchvat, špinavý, zarostlý a od pasu nahoru nahý, seděl u ohně, žhavil na uhlících nůž a vypaloval si z košile blechy. Cítil podivný neklid, ale co přesně jej znepokojovalo, to nevěděl. Koneckonců zatím šlo přece všechno jako po másle, bez zádrhelů. Nikdo kromě idolů v opuštěných hradištích si nevšiml, jak se houfec proplížil z Čerdyně k Hleděně. Na Hleděně celou dobu dupali v tatarských ičigách. Jakmile důkladně ukryli svou vlastní lodici, vytáhli z bočního pravobřežního ramene dopředu nachystanou tatarskou šibasu, kterou důkladně posekali meči a otočili dnem vzhůru. Uchvat osobně strčil mezi prkna šibasy dva měděné plíšky, které našel na Hleděně, a pak pustil převrácený člun dolů po proudu. Až Vogulové zjistí, že jim někdo ukradl jejich poklady, ze všeho nejdřív najdou stopy tatarských bot. A až vyplují pronásledovat lupiče, narazí na prázdnou šibasu s cetkami z Hleděny. Z toho jistě vyvodí, že Zlatou ženu odnesli Tataři, ale pohádali se o kořist, začali spolu bojovat, převrátili člun a všichni se utopili. Žádní lupiči, žádný lup. A i kdyby tomu Vogulové neuvěřili a stejně zamířili k ruským městům, v každé permské osadě, na kterou narazí, jim řeknou, že tudy po řece nikdo neproplul. A kdo by tam taky měl plout? Vždyť se houfec schovává v Balbankaru pouhé tři dny cesty od Hleděny! Jenže on už to není houfec, ale skupina kupců. Počestných kupců, co se plavili ze Žukotinu, narazili ve vodě na nějakou kládu a přišli o svou bárku — a divže ne taky o život. A tak tu teď trčí, lelkují a čekají, až řeka zamrzne, protože po břehu se domů dojít nedá — je to pořádná dálka, všude leží podzimní bahno a přítoky jsou rozvodněné. Ovšem stavět novou bárku taky nemá smysl, však ona zima už je za humny… No a někdy kolem svaté Barbory si

stoupnou na lyže, dojedou po ledě do nejbližší vesnice, koupí si tam saně se spřežením, a hurá do Čerdyně. Tamní biskup Pitirim jim pomůže dostat se k Vyčegdě a kníže Jermolaj v Usť-Vymu je pak pošle dál — do Usťugu, do Novgorodu. Všechno je tedy dobré, všechno je v nejlepším pořádku, ale kde se potom bere ten vnitřní neklid? Kde se bere pocit, jako by je někdo sledoval neviditelnýma očima? Proč se zdá, že přímo za jejich zády číhá něco zlého, nějaká nevyhnutelná pohroma?

Uchvat vzpomínal na svůj dávný rozhovor s Kalinou a vztekal se. Chrámostav sýčkuje, přivolává neštěstí — beztak už svoji duši zadarmo odevzdal ďáblovi, a teď si ještě ke všemu dělá zálusk na další… V den, kdy se ten rozhovor odehrál, dokonce panovalo i podobné počasí — nad Kamou úplně stejně kypěla šedivá mračna, vítr vzdouval vlny, které s dutým duněním, jako když odbíjí veliký zvon, narážely na břeh, a ohbí řeky se matně lesklo jako loket staré, oblýskané kroužkové košile.

„Neměli jsme ji krást," říkal Kalina. „Měli jsme Ženu nechat být. A když už jsme na ni sáhli, měli jsme ji hned hodit do tůně. Očaruje nás, poplete nám hlavy. Vnutí nám svoji vůli a všechny nás zahubí."

„Když vás šálí běsi, musíte se křižovat," poradil Piška.

„To nepomůže. Tohle totiž nemá co dělat se Satanášem, tohle jsou dočista bezbožné věci. Tady jsme, chlapi, na samém kraji Božího světa a dál už jsou jen samí démoni, pro které naše, a dokonce ani Boží vůle nic neznamená. Andělé nad námi ještě pořád drží nebesa, ale démoni už provrtali celou zemi jeskyněmi, a teď z ní lezou ven, vyrůstají v podobě těchhle idolů, těchhle model. A zdejší lidi — jugorští, pelymští a permští —, ti taky trčí ze země a od pasu dolů jsou v hlíně. Mají duše démonů, kamenné duše…"

„No tak se musí pokřtít, a bude — to ďábla zažene," nevzdával se Piška.

„Ti se Krista nebojí." Kalina se ušklíbl. „To, co s nimi šije, totiž nejsou čerti. Vždyť on už je před sedmdesáti roky obracel na víru Štěpán, potom se snažili Izák a Gerasim, no a teď v Čerdyni řídí křty Pitirim, ale oni stejně Mikulášovi Divotvůrci pořád mažou

rty sádlem, jako by to nebyla ikona, ale nějaká jejich modla… Tolik kostelů a chrámů jsem postavil, a k čemu…? Ne, kříž tady bude málo platný. Sám Bůh v tomhle kraji jen odpočíval…“

„Jakože tu nechal rozdělanou práci?“ zeptal se Ivan Velký. „Snad se nám tady nerouháš, Kalino? Nehanobíš ty takhle náhodou svatou Sedmici?“

„Sedmice… Pánbůh stvořil celičkou věčnost, ale my jsme ji zkrouhli na jediný týden a víme, že poslední den byl dnem odpočinku… Jenomže co Bůh dělal dál, tam za horami, to my nikdy nepoznáme a nepochopíme. V těchhle končinách zůstáváme bez Boha — tváří v tvář věčnosti.“

„Vykládej trochu jasněji,“ požádal Iváš Menší. „Vždyť ty mluvíš jako náš opilý zvonař: ‚Kajte se! Kajte se!‘ Ale z čeho bychom se měli kát, to ani on sám neví.“

„Jak mám vykládat jasněji, když sám jenom tápu…? No dobrá, je to tedy, jako bychom byli v jeskyni se svíčkou, a tahle svíčka byla naše víra. Jenže jeskyně je to obrovská, neznámá, s příšerami. A tak musíme buďto stát na místě, aby nám ta naše svíčka nezhasla, anebo jít a pohmatu hledat cestu v černočerné tmě.“

„Koukám, že ty už jsi tu svoji svíčku dávno sfoukl, Kalino,“ ozval se Uchvat nevlídně. „Tahle svoje moudra nemáš z knih, chrámostave. Tohle všechno ti vnukl kouř božišť, pohanské modly ti to našeptaly…“

„Na moji víru mi, Chvate, nesahej,“ odpověděl Kalina klidně. „Však ona moje víra bude pevnější než ta tvoje. Jenomže tady víra sama o sobě nestačí, a Pánbůh nám navíc ve víře neurčil žádné meze. Takže i když užívám modliteb zdejších běsů a vyznám se v jejich obřadech, tak na to On shlíží blahosklonně, to mi věř. Když kolem mě za bouře zpívaly Maňpupyňjory nebo když jsem se v Jankalmě schovával před Mrtvou šamankou, tak — odpusť mi, Pane — to, co mi pomohlo, nebyl otčenáš! Na každého nepřítele, Chvate, platí jiný meč. Každý div si žádá vlastní porozumění. Svoji víru jsem si uchoval neporušenou — navzdory lákavým řečem šamanů, navzdory čárám, navzdory zlé vůli Zlaté ženy, navzdory vlastnímu

osudu i lásce lamie, co plane jako požár, ale ve skutečnosti mrazí a zabíjí. Však ještě uvidíme, jaký budeš ty sám, až se odsud vrátíš!“

Družiníci Kalinovi naslouchali pozorně — věděli, že tady budou muset žít. Uškujníci se pošklebovali, protože sem přišli jen na čas a zase brzy odejdou. Jenom Sjomka otevíral pusu a valil oči — no jo, tenhle pitomec hned všemu věří, ale stejně mu v makovici nic neutkví.

„Nesmysly,“ odpověděl Uchvat dutě.

Uchvata tenhle rozhovor pálil v duši jako svědivé včelí bodnutí. Uškujníci ukryli svou kořist do malého sklípku hned vedle velké, polorozbořené zemljanky. Aby nějak zabil nudu, zvykl si Uchvat do sklípku chodívat a rozjímat tam nad Kalinovými slovy. Vždycky usedal na soudek plný čudského zlata, zapaloval louč a dlouze se díval do ploché a poklidné tváře permské modly, ale nenacházel v ní ani hrozbu, ani žádná osudová znamení. Uchvat Ženu výsměšně cvrnkal do čela a říkal: „Co pořád čumíš? Nešilhej, mrcho! Až tě přitáhnu domů a strčím tě pod kladivo, tak si klidně čum, jestli to zvládneš. Stejně z tebe bude akorát hrouda zlata, no a pak z tebe vyrazí spoustu hřiven, a s těma jsem odjakživa věděl, co dělat. Něčím zaplatím dluhy, něco utratím za výbavu, a to, co zbude, vystačí, aby celá dědina slavila až do jara. Nejsi nic než odlitek, mrcho, i když s očima…“

Uchvat byl sám se sebou spokojený, jaký je odvážný. Žádná čudská prokletí ho nelekala. Ale jednou, zrovna když s Ženou vedl ty svoje řeči, si náhle něco uvědomil, a tohle uvědomění bylo jako rána obuškem do hlavy. Cožpak právě toto není permské šálení a mámení? Vždyť tady sedí úplně sám, ve skrytu před ostatními, rozmlouvá s odlitkem jako s živým člověkem nebo s ikonou v chrámu a svěřuje se tomu kusu zlata se svými sny, divže ho dokonce nežádá o požehnání…! A přitom má Žena podle dohody zůstat biskupovi a knížeti, ne jemu a jeho uškujníkům! Uchvat prudce shodil modlu z police a vyběhl ze sklípku. Celé dva dny civěl na Kamu a křižoval se. A potom, jako kdyby mu z očí náhle sklouzl

nějaký závoj, uviděl, že každičký muž z houfce, snad kromě Kaliny, chodívá z nudy zírat na Ženu. Tehdy Uchvat nařídil zasypat vstup do sklípku zeminou.

Nikdo proti tomu nic nenamítal, ale jakmile sklípek skončil pod hlínou, zmocnil se mužů takový smutek a stesk, jako by je všechny vyobcovali z církve svaté. Sjomka se celé dny jenom válel a civěl do nebe. Piška chodil jako pomatený a v jednom kuse s dojetím mluvil o svém klášteru, z něhož před pouhými pěti roky s kletbami na rtech utekl. Jerocha Smyka nedělal nic jiného, než že střílel z luku do tváří idolů, vytahoval šípy a pak střílel zas. Gavrila sbíral kůru a nějaké kořínky, aby si uvařil bragu, ale jenom se třikrát přiotrávil, až mu zsinal obličej a u huby měl pěnu. Dokonce i družiníci se tvářili sklíčeně a celé dny lovili nebo rybařili někde daleko od hradiště.

Té noci měl Uchvat hlídku a podřimoval u malého ohně. Když začalo mrholit, zmoklý a prokřehlý uškujník se probudil a šel si do zemljanky pro plstěnou deku. Vytáhl ji zpod Sjomky a již odhrnoval zástěnu, aby vylezl zpátky ven, když vtom si uvědomil, že Kalina v zemljance není. To se ví, že Kalina mohl mít spoustu důvodů odejít, ale proč by se měl tajně plížit tím zadním východem? Uchvat ihned ucítil, že tady něco smrdí. Ohmatal Kalinův kaftan, který se povaloval vedle lůžka, a zjistil, že už je vychladlý. To v uškujníkově duši znovu roznítilo dávná podezření.

Uchvat se přímo přes záda spících druhů vrhl ke zborcenému konci zemljanky, který před větrem a deštěm zakrýval kus plachtoviny. Uškujník prudce odhrnul látku, začal se plazit blátem pod zřícenými stropními trámy, vrazil do něčeho hlavou, až mu spadla čepice, a pak se mu ruce náhle probořily do vlhké, studené jámy. Uchvat rychle ohmatal její okraje a zjistil, že je to úzké roubení šachty.

A je to jasný, pomyslel si, zatímco se otáčel a spouštěl do šachty nohy. Teď se chrámostav vybarvil. Uchvat sklouzl do šachty, chvilinku padal dolů a přistál na dně podzemní chodby. Strop měla z dřevěných špalků a stěny z tenkých kůlů. Ze štěrbin visely kořeny a kapala z nich voda. Uchvat se začal hbitě plazit vpřed, mrskaje

sebou z boku na bok. Cítil zápach hlíny, jež čpěla jako rozkopaný hrob, hnijícího dřeva a kouře z vyhaslé louče.

Takto se plazil asi deset sáhů a vtom mu náhle na lysinu shora zavanul chlad. Uchvat zvedl ruce a nahmatal další šachtu. Začal se zvedat — namáhavě, neboť se mu nohy v úzkém prostoru zamotávaly do kaftanu —, a když se konečně postavil, zjistil, že mu teď ramena trčí z podlahy sklípku. Prudkým škubnutím se vyhoupl nahoru a zašátral po stěnách a policích. Soudky a vaky s tovarem byly na svých místech. Ale Zlatá žena zmizela.

Uchvat skočil zpět do šachty a znovu se plazil chodbou, která pokračovala stále dál a dál, do tmy. Ta svině měla všechno dopředu promyšlený, říkal si horečnatě. Sám nás zavedl do Balbankaru, sám nám popletl hlavy těmi svými žvásty, aby nás donutil zasypat sklípek… A potom by nám napovídal, že se idolka sama od sebe propadla do země, že si ji vzali ti jeho démoni, a až bychom mu to uvěřili, ještě by se nám v duchu pošklebo val! No a na jaře by se sem vrátil a vykopal ji… Celou tuhle skrýš beztak vyhrabali šamani, a on ji objevil a vymyslel, jak ji šikovně využít… Liška jedna mazaná, podšitá!

Uchvatovy ruce a hlavu skropil déšť. Uškujník se lapaje po dechu vyplazil na dno rokle pod horou, na níž stál Balbankar. Nedbal toho, že jej drápají holé větve maliníku, a vrhl se k potoku. Tam padl na kolena a začal v bahně na břehu hledat stopy. Vida, tady jsou! Chrámostav prchá proti proudu, k bažinám! Ale to nic, to nic, však on se s takovým nákladem daleko nedostane.

Uchvat se kluzkým korytem potoka rozběhl za Kalinou. Jeho nohy v láptích rozstřikovaly vodu na všechny strany, a pravačka mezitím vytahovala nůž. Když svou kořist dohonil, chrámostav právě šplhal do svahu. Kalina se potácel a tiskl si k hrudi Zlatou ženu, zavinutou do cárů stanu, jako by to bylo malé děcko. Na strmém, tmavém úbočí se zřetelně světlala jeho košile.

„Stůj!“ křikl Uchvat chraplavě.

Kalina se ohlédl a Uchvat vrhl svůj nůž. Náraz Kalinovi podrazil nohy. Vzápětí upustil idolku a zhroutil se na zem. Zlatá žena

se kutálela ze svahu přímo k Uchvatovi a přitom nadskakovala a vymotávala se z cárů. Uchvat si dřepl a roztáhl ruce, aby ji zachytil, a teprve na poslední chvíli uskočil stranou. Idolka, těžká jako kláda, mu drtivě narazila do boku — bolelo to jako rána cepem, ne-li víc.

Uchvat, ponořený po pás v potoce, se otočil a zahvízdal po loupežnickém způsobu. Bolest v polámaných žebrech vzápětí proměnila hvizd v zachroptění. Zlatá žena ležela na dně hned vedle uškujníka. Skrze kalnou vodu prosvítala její chladná, nevzrušená tvář.

Mužům z houfce trvalo dlouho, než přiběhli. Uchvat se už mezitím stačil vyplazit na břeh a zvednout se na nohy, třebaže stát vzpřímeně nedokázal. Uškujníci i družiníci k němu ze svahu sbíhali celí zmatení a rozvrkočení, s meči, noži a luky připravenými k boji. Ivan Velký jako první zahlédl Kalinu, ležícího na svahu za vrbovými houštinami, a chystal se k němu zamířit.

„Je po něm," zachrčel Uchvat. „Nech tu mršinu na pokoji."

„A kdo ho to vlastně…" podivil se Ivan a zarazil se.

„Já, kdo jiný? Odtáhl idolku podzemní chodbou." Uchvat kývl směrem k potoku, do něhož se skutálela Zlatá žena. „Chtěl si ji schovat pro sebe… Ale já ho dohonil. Tak je to."

Jak družiníci, tak uškujníci mlčeli, jen ztěžka oddechovali.

„To není možný," řekl nakonec Ivan Velký. „Já znám Kalinu pět let. A není to zloděj."

„Jasně, hotovej světec, hned by mohl psát ikony," odpověděl Uchvat a sevřel si dlaní bolavý bok.

Ivan Velký uhnul s mečem, který svíral v ruce, a druhou rukou náhle popadl Uchvata za vous a škubl s ním k sobě.

„Sám jsi zloděj, uškujníku!" zavrčel chraplavě. „Hned jsem si všiml, že ti Kalina není po chuti… To ty jsi tu idolku odnesl a jeho jsi odkrouhl jako nepohodlnýho svědka! To jsou ty vaše loupežnický zvyklosti! Kalina není zloděj…!"

„A nechtěl on ji třeba utopit…?" zeptal se polekaně Iváš Menší. „Dyk přeci povídal, že v ní sedí čudští běsi…"

Uchvat znenadání udeřil Ivana Velkého do tváře. Ani sám uškujník se ale neudržel na nohou, a tak letěl do keřů hned za

družiníkem. Ivan vyskočil jako první a rozmáchl se nad ležícím Uchvatem mečem.

„To ty jsi ji ukradl, chmatáku, aby ji nakonec nedostal kníže, ale ty! To ty jsi nařídil, ať zasypeme sklípek, no a tu chodbu jsi našel taky ty! Chtěl jsi svůj hřích hodit na Kalinu, co…?“

Ivan Velký náhle zmlkl a s otevřenými ústy zůstal civět na své pravé rameno. Ruka od lokte dolů mu chyběla. Piška, který se připlížil za jeho záda, podruhé máchl mečem a hlava družiníka se šplouchnutím dopadla do potoka, zatímco bezhlavé tělo se v křečích svalilo na Uchvata.

„Zabte je všechny!“ vykřikl Uchvat a odkulil se stranou.

Jerocha zvedl luk, jediným plavným pohybem natáhl tětivu a vypustil šíp. Vaňucha Okoun oběma rukama sevřel opeření, které mu vyrašilo z oka, a pak se s praskotem zhroutil do vrboví. Iváš Menší tenounce zakvílel, otočil se a skákaje jako zajíc pádil do kopce.

„Tamtoho taky!“ zaryčel Uchvat. „Ať už se o tovar nemusíme s nikým dělit…“

Jerocha druhým šípem srazil Iváše, ten zatřepal rukama, zalkl se vlastním jekem a pak se bezvládně skutálel zpátky k potoku.

Uchvat se pomalu zvedl, přičemž se přidržoval Gavrily, jako by to byl kmen stromu.

„Sjomko, vytáhni idolku,“ řekl unaveně, když předtím vyplivl krvavý chrchel. „Za úsvitu odsud zmizíme. Pěšky. Už toho bylo dost, k běsům s tím vším…“

KAPITOLA ŠESTÁ

Usť-Vym

V celém Usť-Vymu vždy jako první vstával sám kníže. Mrtvé hodiny před úsvitem se pro něj staly tím nejradostnějším časem.

Kníže Jermolaj zapálil louč, rychle si před kivotem navlékl řetízek s křížkem na krk a vyšel na nádvoří. Zatímco sestupoval z ochozu horního podlaží, nakopl do žeber strážného, který chrápal na hromadě polen, a pak otevřel bránu, přičemž veřejí poodhrnul napadaný sníh, a pohlédl na svou zemi. Země spala jako přidušená, jako přimáčknutá nízkým bezhvězdným nebem. Za širokým bílým pruhem Vyčegdy zahalená jemným oparem a noční tmou dřímala tajga. Naproti knížecí pevnosti se nad srázným břehem řeky Vym černaly palisády zyrjanského města Jomdynu. Starý Perm… Usť-Vym doutnal ohni prosvítajícími otvory v dřevěných strážních věžích a trpělivě čekal na rozbřesk. Ve vysokých okénkách biskupského chrámu matně dohořívaly svíce. Kdesi nedaleko, snad přímo za valy a palisádami, vyla vlčice, jejíž doupě včera vyplenili dřevorubci.

Kníže Jermolaj se zachvěl zimou a vrátil se pod střechu. Zamířil do své světnice, v níž pracoval a rozjímal, chvíli si hřál dlaně o pec a pak usedl ke stolu. Sundal z police skříňku, rozložil před sebou včerejší zápisky a panensky čistý kus březové kůry, zamyslel se a potom se pod kostěným rydlem v jeho ruce začala objevovat první drobná, ale zřetelná písmena: „A jelikož velkokníže lid zbrojný na nás pošle…“

Kdyby velkokníže moskevský Vasilij Vasiljevič Druhý Temný věděl, čemu se jeho místodržící, kníže Jermolaj Verejský a nyní Jermolaj Vyčegdský, věnuje, neudržela by se hlava knížete dlouho

na krku. Ovšem Moskva byla daleko, zatímco splněný sen blízko, a tak se kníže Jermolaj ničeho nebál.

Sepisoval Zakládající listinu svého budoucího knížectví — mocného a nezávislého. Již čtvrtým rokem je on sám knížetem vyčegdským. Jeho starší syn, třináctiletý Míša, je knížetem velkopermským. A dospívá také mladší, osmiletý Vasja, který by se za nějakých pět roků mohl s Boží pomocí stát knížetem jugorským. Pečorové se k jeho trojici knížectví přidají dobrovolně. Voguly uplatí nebo je zastraší. Vjatku prodá Kazani, aby tamní Tataři drželi štít mezi Moskvou a Permem. A potom se konečně osamostatní, zbaví se závislosti na Moskvě i na Novgorodu. Kníže Jermolaj hojně a rázně dobýval území a pak tato území zase rozdával, měnil jejich majitele — zatím ovšem pouze ve svých představách. Ale tyto představy se již zanedlouho promění ve skutečnost a tehdy všichni — od samojedských divochů po Nogajskou hordu, od Sibérie po Moskovii — zalapají po dechu, až spatří, jak v Kamenných horách jako pohádkové družiny samy od sebe vyrůstají voje nového knížectví a jak se studené řeky ježí nedobytnými dřevěnými pevnostmi. On, Jermolaj, se stane pánem tohoto nového knížectví. A jeho panství bude nezranitelné, nezávislé na půdě na beztak jalových úbočích hor — zdejší lid se totiž bude živit jen obchodem, lovem, rybolovem a chovem sobů. A každý, úplně každý obyvatel bude zároveň i válečníkem. A jen on, kníže, on a nikdo jiný, bude stvrzovat vůli věče, poradního shromáždění…

Když se nyní ve světle louče skláněl nad březovou kůrou, kníže pevně věřil, že již zanedlouho budou stanovy, které sepisuje, vyřezány do dřevěných desek a přibity ke sloupům věčevých zvonic. Zpočátku v jeho Starém, Vyčegdském Permu — v Jomdynu, Karjaze, Petkoji, Turji, Sindoru, Syktyvkaru, Ibě, Užze, Kerčemji, Anybě a Lojmě. Potom i v Míšově Velikém, Kamském Permu — v Čerdyni, Pokči, Iskoru, Urosu, Redikoru, Afkulu, Kudymkaru, Nyrobu a Solikamsku. A nakonec úplně ve všech městech lidí z Kamenných hor — v Pelymu, Lozvinsku, Jepančinu, Nazymu, Igrimu, Obdoru, Sygva-Ljapinu, Salija-Gardenu… Všude! Kníže Jermolaj si byl jistý, že bude dost silný a mazaný, aby své úmysly uskutečnil. Byl přesvědčený, že celý

jeho život, jehož smyslu plně porozuměl teprve zde, jej vedl ke koruně velkoknížete Starého, Velikého a Čusovského Permu, knížete Pečorského, Jugorského, Pelymského a Samojedského — tedy panovníka, jenž se bude moci poměřovat s vládci Moskvy, Kazaně či Sibiře.

Od dětství mu pro jeho malý vzrůst a snědou tvář s výraznými lícními kostmi přezdívali Tatar. Byl zvyklý být pro všechny cizí, a tak nepovažoval za ostudné kráčet ke svému cíli jakoukoli cestou. Zprvu jen slepě následoval osud. Ve svých patnácti letech — poté co morová rána skosila zbytek rodiny — zdědil po otci titul knížete ve Vereji nedaleko Moskvy. A krátce nato se dal dohromady s knížetem Vasilijem Vasiljevičem, který si pro své slabošství, podezíravost a mstivost nedokázal mezi sobě rovnými najít žádné jiné přátele. Jermolaj z tohoto přátelství vydoloval všechno, co se dalo, a Pánbůh nad ním ostatně také držel ochrannou ruku. V osmnácti letech o vlásek unikl z bitvy s vojskem knížete Jurije Dmitrijeviče, který rozmetal na kusy domobranu Vasilije Vasiljeviče a získal pro sebe moskevský stolec. A o rok později zachránil osud Jermolaje, jehož nevyhnutelně očekával popravčí špalek, neboť zavčasu poslal Jurije Dmitrijeviče na pravdu Boží.

Jermolaj se předvídavě nezúčastnil tažení proti chánu Ulugu Muhammedovi, který u Suzdalu rozsekal ruské vojsko na maděru a zajal samotného moskevského knížete. Když pak za něho pro kazaňské Tatary shromažďoval výkupné, získal si Jermolaj pověst věrného stoupence vládce Moskvy. Sveřepý Šemjaka mu za to chtěl vypíchnout oči úplně stejně, jako je vypíchl Vasiliji Vasiljeviči. Jermolaj se před Šemjakou kál a líbal jeho kříž, ale potom stejně utekl do Vologdy za oslepeným Vasilijem. Spolu s ním pak navštívil Tryfona, igumena Kirillobělozerského kláštera, aby z něj sejmul hřích křivopřísežnictví, a potom se podílel na porážce Šemjakových družiníků u Galiče. Díky všem těmto zásluhám byl on, kníže z Vereji, jediný, koho Vasilij Temný po svém vítězství nezbavil panství. Ale i když už si na Monomachovu čapku moskevského velkoknížete nečinil nárok nikdo další, Jermolaj cítil, že nezíská moc ani klid, dokud trvá hašteření Moskvy s Novgorodem,

Pskovem a Tverem, dokud si na Rus brousí zuby na východě Ulug Muhammed, na jihu Hadži Geraj a na západě Kazimír. A tak před čtyřmi roky Jermolaj pokorně vyměnil svou malou Vereju za Starý, Vyčegdský Perm a za Veliký, Kamský Perm. Tady, zatímco se jeho přátelé i nepřátelé rvali mezi sebou, začal tajně budovat nové velkoknížectví. Toho roku oslavil čtyřicáté narozeniny.

Kníže Jermolaj seděl ve světnici až do rozbřesku. Dům se probouzel — prkenné podlahy zavrzaly pod opatrnými kročeji služebných, v peci zapraskala první polena, zacinkalo nádobí, zabouchaly dveře a plamen louče se zhoupl v průvanu. Kníže ho sfoukl, protáhl se a zadíval se z okna, pokrytého kalnou blánou. Kdesi za lesy a za hřebenem hor, nad Jugrou a Pelymem, vycházelo nízké severské slunce. A tady, nad Vyčegdou, se rozlévala matně purpurová zář, jež zespoda potírala oblačný příkrov malinovými a šeříkovými odlesky. Kníže schoval do skříňky listy březové kůry, vyšel ze světnice a zamířil za svými syny. Cestou ještě stačil zavolat na čeládku, ať prostírá na stůl.

Míša a Vasja spali bok po boku na široké pryčně pod kůží ledního medvěda. Vedle na velké truhle dřímala jejich chůva, stará Vogulka Ajčejl, která klukům vyprávěla pohádky a učila je své mateřštině. Kníže se zastavil a prohlížel si své syny. Vyrůstají sice v dostatku, a přesto mají v rysech vepsánu jakousi křivdu. Žijí bez matky, která zemřela při Vasjově porodu. Míša už je sám kníže a za nějaké tři roky odjede panovat do Čerdyně. Bude to spolehlivý vladař, jen možná zbytečně moc hloubavý. Nejspíš po mámě. Zato Vasja je celý otec — neposeda a výtržník. Hlavně aby v sobě našel taky trochu toho rozumu. Vasja bude dobývat a hájit území, no a Míša ať si vládne, když už v sobě má víc uvážlivosti než vnitřního ohně. Budu muset Vasju co nejdřív poslat k Pečoře, do Trojicku, pomyslel si kníže. Ať si pomalu zvyká na tu zemi i na lidi, kteří tam žijí. A Míša k sobě zase potřebuje opatrovníka, aby ho podle všelijakých knih, letopisů a listin učil složitému umění vládnout.

„Dobré ráno, knížata!“ zavolal Jermolaj na syny a strhl z nich medvědí kůži.

Potom se kníže vydal na obchůzku hospodářství. Navštívil zásobárny a stáje, ve sklepě ochutnal kvásek, v psinci pohladil psy a klíčníkovi nařezal za to, že ten lajdák večer pořádně nezavřel okno do komory — kocour se v noci přežral smetanou, až málem praskl. Kníže se vždy všemu věnoval osobně, nejen knížecím záležitostem, ale i těm obyčejným, domácím. Dobrý vládce ví, že nemůže vládnout s prázdným žaludkem.

Když kníže dorazil do jídelní síně, bylo už kolem stolu plno. Kníže nikdy nesnídal sám a vždy kolem sebe shromažďoval ty, kteří mu mohli přes den posloužit. Zatímco usedal do čela stolu a pronášel úvodní modlitbu, pozorně si prohlížel příchozí. Po jeho pravici seděl setník Stěpan Rogoža, starý a zkušený družiník původem z Vologdy, jehož kníže nalákal do svých služeb příslibem podílu na jasaku. Po jeho levici usedl nový muž — igumen Uljanovského kláštera u Vyčegdy otec Jonáš, drobný, šedivý a růžolící stařeček s vlídnou tváří a laskavýma očima. Kníže Jermolaj se klášterům chystal odebrat právo vybírat celní poplatky, a tak bylo třeba představeného trochu obměkčit a oblažit. Opodál seděli lidé nejrůznějšího původu: úředníčci, správcové, předáci, hosté, kupci, zatoulaný bojar z Muromu, nějaký cestovatel odkudsi z ciziny, solař z Usťugu, několik mistrů z řemeslnických cechů, tatarský špeh, felčar, moskevský písař a další potřební lidé. A mezi nimi samozřejmě také všemožná sebranka — patolízalové, příživníci a další šmejdi, kteří se tvářili slušně a důstojně, ale ve skutečnosti si na živobytí vydělávali nekalými prostředky.

Zatímco vedl rozhovory, pronášel zdravice a častoval své hosty, kníže Jermolaj čas od času pokukoval ke vzdálenému konci stolu, kde seděli kněžicové, za nimiž v rohu jako černá vrána trčela Ajčejl, a ještě nějací další Zyrjané a Permjané. Kníže se přísně přimhouřenýma očima podíval na kuchyňského podomka Lukašku, který hned nasadil ten nejčestnější výraz a rozhodil rukama. U stolu byl přítomen také čerdyňský náčelník Taněg, jehož k sobě Jermolaj nechal téměř násilím přivézt před rokem a půl a od té doby jej pilně podporoval v jeho opilství. Taněg od knížete každé

ráno — samozřejmě čistě na důkaz přátelství — dostával obrovský džbán plný bragy. A tak Taněg postupně, aniž by si toho sám povšiml, propil úplně všechno: své panství, svou moc, svou důstojnost, ba i svůj lidský zevnějšek. Náčelník — otylý, roztřesený, s kalnýma očima — ukřivděně držel oběma rukama prázdný džbán, z kterého ten mizera Lukaška stačil ještě před úsvitem vypít více než polovinu, což bylo poznat podle podomkova ksichtu, rudého jako červená řepa. Lukaška honem popadl Taněgův džbán a utíkal do sklepa. Taněg v knížecím domě obýval sklepní komůrku, již sdílel s dcerou jménem Tičerť, která se o něj starala jako o pomatence. Kníže Jermolaj se už dávno rozhodl, že až nadejde čas Míšova odjezdu do Čerdyně, ožení ho s tou Taněgovou holkou. Potom bude Míša právoplatným knížetem podle všech zákonů — nejen ruského, ale i toho permského. A co se Taněga týče, ten by svou dceru za trochu chlastu vyměnil třeba hned.

Den ubíhal stejně jako jiné dny a hostina dospěla ke konci. Kníže dostal požehnání od uljanovského igumena, oblékl si kožich a vyšel na zápraží. Čeledín mu přivedl netrpělivě přešlapující kobylu. U úvaziště již utahoval sedlové řemeny jeho obvyklý doprovod, složený z knížecích úředníků a správců. Kníže jako první projel bránou svého opevněného sídla s hradbami tvořenými vysokými zdmi sýpek a hospodářských budov i důkladnými palisádami ze zašpičatělých kůlů.

Kníže měl práce až nad hlavu. Ze všeho nejdřív se podíval na nově postavený věnec rohové věže pevnosti a byl s prací stavitelů spokojený. Jeho lidé ještě v létě stačili navršit obranné valy a do poloviny vztyčit strážní vížky na straně lesa, ale zato na straně Vyčegdy se dál táhl jen chatrný násep s prohnilými kládami, pocházející ještě z dob Štěpána Křtitele, se kterým až do jara nebude možné nic udělat. Pak kníže navštívil dílny řemeslníků, vynadal bednáři za to, že na své bečky místo kovových obručí použil lýčí, pochválil brníře a nařídil sluhům, ať knežicům koupí pár nových holínek — budou je střídavě nosit. Potom prověřil dřevo dovezené na stavbu, vyzkoušel novou cestu dolů k Vyčegdě a prohlédl si noční úlovek

místních rybářů. V předměstí zašel na tržiště, chvíli se tam tlačil s ostatními lidmi a díval se, co mají obchodníci nového. V zájezdním hostinci si popovídal s kupci z Usťugu a v účtárně prolistoval záznamy a pro jistotu se také chvíli přehraboval v obsahu několika truhel. Potom přes zamrzlou řeku Vym, ve které ruské ženské na jordánech, kde se o svátcích světila voda, tloukly prádlo, přejel do Jomdynu, a tam si vykládal se zyrjanskými náčelníky, přicestovavšími zdaleka, a dlouho se vyptával drsných osťáckých lovců na bohatství jejich zemí.

Když se konečně vrátil domů, už tam na něho čekali správcové, novgorodský volený zmocněnec s jistou obchodní záležitostí a loďař z Piněgy, jehož si kníže pozval ještě loni na jaře. Správcové mluvili o aršinech a funtech, řemeslníci si stěžovali jeden na druhého, moskevský písař objevil chybu v záznamech o jasaku, jakýsi chlapík z Anfalova Městce dorazil se stížností na starostu Solikamsku, Tatar lhal a sliboval hory doly a poslové z Lokčimu žádali o odklad platby: „Zima pozdě, veverka nelíná, čekej, kněže, čekej půl druhého měsíc na velké chlady…“ Kníže rozhodoval, rozdával úkoly správcům, soudil, vyhrožoval a uzavíral dohody — to všechno bez prodlení, bez váhání. A práce přesto neubývalo.

Slunce se již dotklo lesů, a kníže se stále nestačil domluvit s Rogožou, aby Vasju odvezl do Trojicku. A v síni dál zábl celý zástup poslů, žadatelů a prosebníků; a ještě pořád nedal Lukaškovi karabáčem; a nepodíval se, čemu že to desátníci učí nové brance — povídá se, že prý jenom chlastat; a stůl má stále zavalený neprotříděnými březovými listy; a nikoho neposlal zkontrolovat soby na pastvině, vzdálené mýtiny dřevorubců ani nové koně; a nezastavil se ve vězení u loupežníka Feďky, aby zjistil, jestli se už konečně nechystá kápnout božskou a prozradit, kde sehnal ten valoun zlata; a dopis z Mezeně pořád čeká na odpověď; a pop, který mu už druhý měsíc nosí všemožné drby a klevety, se namol opilý válí u zápraží a — alespoň tohle mu Lukaška stačil pošeptat — vykládá o biskupovi takové věci, že by se je z úst neodvážil vypustit ani metropolita.

Když už za palisádami lesů dohoříval nachový západ slunce a obzor zvolna zastýlal mlžný opar, začal na strážní věži, která se vypínala nad strmým břehem Vyčegdy, vyzvánět zvon. Znamenalo to, že se k Usť-Vymu blíží někdo neznámý. Zanedlouho průjezdem ve věži zaduněla kopyta a ozvalo se pronikavé skřípění sanic. Ulicemi města se až k domu knížete přehnal štěkot psů a potom bránou vládcova sídla projela čtyři sobí spřežení.

Setník Poljud přivezl z Čerdyně jasak. Kníže měl rázem další starosti. Až teprve pozdě večer, poté co převzal a prověřil veškeré zboží, poté co ubytoval lidi a ustájil zvířata, byl kníže konečně hotový s prací a mohl si ve své přetopené světnici povykládat s Poljudem.

Setník byl obrovský, s kulatou, věčně nečesanou hlavou, naježeným knírem i plnovousem a nepotlačitelnou dobrosrdečností v malých, blízko u sebe posazených očích. S sebou si donesl malou bečku, postavil ji ke stolu a sedl si na ni. Kníže si pozval igumena Jonáše a kněžice Míšu — chtěl, aby si i oni poslechli, jak a čím nyní žije Čerdyň. Za Míšou se přibelhala stará Ajčejl a tiše se uvelebila na truhle v rohu jako vrána na náhrobním kameni.

„Copak, Poljude, to už ani nemáš koho poslat s jasakem, že jsi sem musel vážit cestu osobně?“ pousmál se kníže.

„Nejde o jasak, ale o tenhle soudek.“ Poljud klepl patou do bečky, na níž seděl. „Pitirim mě požádal, abych na něj osobně dohlédl a předal ho jedině do tvých rukou.“

Kníže vypadal zaujatě.

„A co je v něm?“ zeptal se. „Mluv, tady jsi mezi svými.“

„Pamatuješ na ten houfec, co jsme ho vypravili na jaře? Ti chlapi odvedli svoji práci. Ukořistili Ženu. Tady je.“

„Tak to je zpráva jako žádná jiná!“ zvolal kníže s nelíčeným údivem. „No, setníku, tak teď jsi mě vážně potěšil! Bude z tebe vojvoda. A co houfec?“

Poljud si povzdechl, věnoval knížeti neveselý pohled a pak k němu po stole prstem jemně přisunul svou sklenku. Kníže nad ní ihned naklonil džbán.

„Houfec, kníže, je skoro celý po smrti. Uškujníci nejprve zamordovali Kalinu a moje družiníky a chtěli pláchnout i s tovarem. Jenomže pak jim jejich kápo — Chvat, pamatuješ na něj? — umřel na zranění. Další dva se servali a zabili navzájem. Ti dva, co zbyli, táhli saně po ledu, žrali syrový, mražený ryby a byli celí promrzlí, ale stejně se snažili nenápadně proklouznout kolem našich pevností. Jenže si jich všimla hlídka z Anfalova Městce a chytila je. Teď sedí v žaláři u Pitirima. To on mi nařídil, ať Ženu dovezu tobě."

„Což, tak se na ni tedy podívejme," pronesl kníže zaujatě a udeřil pěstí do dlaně.

Poljud vstal, zvedl bečku, loktem jí vyrazil dno a pak z ní namáhavě vytáhl zlatou modlu. Míša zachytil prázdný soudek, zatímco setník postavil Ženu na stůl a přisunul k ní stojan s loučí.

Slabé světlo dopadlo na dřevěné stěny, na lavice, na okenice, na stropní trámy i na tváře lidí. Zlato Vagirjomy se matně zalesklo. Zlatá žena se hrubě a divoce usmívala — tady ve světnici, pod svatými obrázky působila nemístně a děsivě jako useknutá hlava. Knížete Jermolaje zamrazilo v zádech, když na něj z modly zavanula neruská, nelidská hrůza — hrůza černých, neprostupných permských hvozdů a holých vogulských kopců, které se zvedají nad hnijícími třasovisky, a také tma té nejvzdálenější tajgy, kde se kořeny smrků jako hadi ovíjejí kolem bílých lebek balvanů, a ještě bílý mráz sněžných vánic, během nichž se nad mrtvou tajgou prohání Vojpel, permský Perun, bůh Severské ucho.

„Fuj! Zakryj ji!" zaburácel kníže Jermolaj a namáhavě se vymanil z pevného sevření pohanské šalby.

Poljud zalapal po dechu a přehodil přes modlu starý kaftan, který patřil knížeti. Kníže se ohlédl. Jonáš se odsunul do tmy, jako by se snažil ukrýt před pomalým a neodvratným pohledem idolky. Míša seděl pobledlý, s ústy pootevřenými strachy.

„To jsou věci…" pronesl Poljud, zatímco si prsty mnul stažený krk. „Není divu, že mi ji Pitirim neukázal, že mi ji strčil rovnou v té bečce…"

Náhle kníže ve vzdáleném rohu světnice uviděl dvě zářící světýlka. Byly to oči stařeny Ajčejl, planoucí po kočičím způsobu.

„Zmiz, babizno!“ okřikl ji kníže a mrštil po ní sklenkou.

Kníže Jermolaj si myslel, že té noci nezamhouří oka, ale nakonec usnul rychle a tak nějak znenadání — jako kdyby kráčel šerem, klopýtl a zřítil se do prázdného hrobu. A stejně náhle se pak uprostřed noci probudil. Měl žízeň. Kníže natáhl ruku po naběráku s kvasem a v měsíčním svitu, pronikajícím škvírou mezi okenicemi, uviděl, že je stůl prázdný. Zlatá žena zmizela.

Míša…! Vasja…! Knížete se naráz zmocnil neurčitý strach. Vmžiku byl na nohou, vytrhl z pochvy svůj meč, který visel na zdi, a vrhl se ke svým synům. Oba klidně spali, přikrytí medvědí kůží. Zato stará Vogulka zmizela — velká truhla, na níž obvykle lehávala, byla prázdná.

Kníže se neslyšně rozběhl do předsíně. Dveře byly zevnitř zamčené na závoru. Venku křupal sníh pod nohama hlídače a bylo slyšet, jak v mužových rukou slabě lomozí hrkačka. To znamená, že je idolka pořád v domě, pomyslel si kníže. Trochu ho to uklidnilo, ale stále zůstával téměř bez sebe zuřivostí. Stařena tu modlu sama neunese, ale kromě ní o Zlaté ženě nikdo z čeledě neví… Komu se jen ta ženská mohla svěřit? Taněgovi!

Jermolaj po špičkách seběhl po schodech do sklepení. V komůrce věčně opilého čerdyňského náčelníka matně zářilo světlo. Kníže přistoupil ke dveřím a otevřel je.

V zatuchlém lihovém oparu se vznášel plamínek louče. Taněg chrápal na své pryčně, chlupatou paži svěšenou až na podlahu. Zlatá modla stála na stolku. Kaftan, kterým Poljud večer zakryl Ženu, visel za límec na rohu stolní desky. A na druhém kavalci, na němž spala Taněgova dcera Tičerť, teď přímo na děvčeti nehybně ležela stařena a tiskla svou tvář k její. Kníže se zachvěl.

Obě, děvče i stařena, měly otevřené oči, jejich rty se pohybovaly a k uším knížete doléhalo jakési napůl dětské a napůl stařecké mumlání.

Kníže přikročil ke kavalci, uchopil stařenu za rameno a škubl. Ajčejl se zaduněním narazila hlavou do prken, tělo měla naráz celé

zdřevěnělé. Stařena zmlkla a ztuhla, ale zato děvče mumlalo dál — dutým, skřípavým hlasem stařeny.

Knížeti se zježily vlasy a zuby mu bezděčně zacvakaly hrůzou. Zahrozil děvčeti mečem, druhou rukou shrábl idolku do podpaždí, prudce ucouvl a vrhl se ke dveřím, ale přitom narazil hlavou do dřevěného překladu…

Probral se na podlaze své světnice. Meč v pochvě visel na zdi nad jeho hlavou. Modla stála tam, kam ji včera postavil Poljud — na stole u okna. Kníže měl žízeň.

Zvedl se, napil se kvasu, setřel si z čela studený pot a šel se podívat na syny. Míša a Vasja spali pod kůží. Ajčejl ležela na truhle a slabě úpěla ze spaní. Kníže nahlédl do předsíně. Dveře byly zamčené na závoru a venku u brány tlumeně lomozila hrkačka. Kníže sešel do sklepení. Škvírou pod dveřmi Taněgovy komůrky unikalo světlo. Kníže nakoukl dovnitř. Taněg chrápal a chlupatá paže mu visela až na podlahu. Děvče s tváří otočenou ke zdi oddechovalo na své pryčně. A z rohu stolní desky visel starý knížecí kaftan.

Jermolaj zaúpěl jako právě zraněné zvíře. Když se vrátil do své světnice, znovu dlouho pil kvas. Potom klesl na kolena, modlil se před domácím oltářem a znamením kříže žehnal všechny kouty, dveře, okno, své lůžko, a dokonce i zlatou idolku. Potom se bezvládně zhroutil a usnul.

Zdálo se mu o zasněženém smrkovém lese pod zářícím měsícem. Bylo to jako výjev v rozbitém zrcadle — tu oslnivý třpyt a lesk, tu zase neprůhledná, neprostupná, hranatá tma. Po sněhu na lyžích pospíchala Ajčejl. Oblečená byla stejně jako v domě: v jakýchsi šaravarech a košili, na hlavě tři kožené potahy na copy a tři různě uvázané šátky. Stařena běžela bez rukavic, třebaže mráz byl tak silný, že v něm pukaly kmeny stromů. Kolem Ajčejl se prohánělo smečka vlků — šelmy se po stařeně čas od času ohlížely a tmou zářily jejich žluté oči. Ajčejl se neúnavně hnala přes mýtiny i smrčiny, překonávala zasněžené pláně, sjížděla po úbočích pahorků a kličkovala křivolakými údolími lesních říček. Nad zemí planuly zlé vogulské hvězdy a měsíc byl jako mísa, přitlučená místo tváře modly.

Nakonec se stařena dostala na kraj lesa, kde se tyčily tmavé kupy kuželovitých čumů. Psi a sobi společně leželi a spali ve sněhu. O kus dál čnělo několik vztyčených saní, zaražených do závějí. Ohně vyhasly. Stařena zamířila k největšímu čumu. Jeho kožešinová zástěna se odhrnula a ven vyšel vysoký muž s bledým, bezvousým obličejem, dlouhými tmavými vlasy a parohatou sobí lebkou na hlavě.

Stařena se zastavila

„Zdravím tě, kníže Asyko, můj muži," pronesla mladým, zpěvavým hlasem.

„Zdravím tě, lamie Ajčejl, má ženo," odpověděl muž s parohatou sobí lebkou.

Ajčejl otočila hlavu a Jermolaj spatřil její tvář — mladou, krásnou, divukrásnou a vražedně děsivou, se zářivým a nelítostným pohledem, jenž se tolik podobal pohledu Zlaté ženy.

„I tebe zdravím, kníže Jermolaji, můj nepříteli," řekla Ajčejl s úsměvem.

Kníže sebou škubl a probudil se. Zpod okenic se vějířovitě šířily jemně narůžovělé paprsky vycházejícího slunce, které postupně prozařovaly světnici a zapuzovaly šero.

Kníže své vidiny, jež dlely kdesi na pomezí snů a skutečnosti, nedokázal po celý den dostat z hlavy. Veškerým záležitostem se ten den věnoval jen polovičatě, jako v mlhách. „Hej, Poljude, dej si s ním vyprošťováka," pošeptal čerdyňskému setníkovi šklebící se Lukaška.

A večer otce v předsíni zastavil Míša.

„Tati," zeptal se kněžic, „kam zmizela naše pohádkářka? Celý den se neukázala…"

Starou Vogulku hledali nejprve po celém domě, pak po celém knížecím sídle, potom po celé pevnosti, a nakonec její jméno dokonce vyvolávali na tržišti — všechno marně. Jenom se ještě zjistilo, že z kůlny zmizely staré lyže.

KAPITOLA SEDMÁ

Biskup

Štěpán lhal v touze po slávě a Jepifanij lhal trojnásobně… Ne, oni doopravdy nevěří. Nikdy nevěřili a ani věřit nebudou, myslel si zlostně Pitirim. Biskup zametal závěje šosy svého bobřího kožichu a procházel se po úzké pěšince, vinoucí se nad strmým srázem podél palisád čerdyňské pevnůstky. Špičaté kůly opevnění nad jeho hlavou vyrývaly křivolaké brázdy do nízkých tmavých mračen. Pod nohama mu hučel vítr, jenž vířil zasněženým údolím Kolvy a postupně se měnil ve vánici. Za kalnou clonou nečasu se neurčitě rýsovaly vzdálené lesy. Biskup prudce sklonil hlavu, čímž si rozhodil dlouhé vlasy po ramenech, a dál posupně rázoval od Tajnické věže ke Spasské a zase zpátky. Čekal na Ničíska.

Takový to holt dneska byl den — proklatý den. Přesně před třinácti roky jeden zyrjanský kluk uškrtil permského biskupa Gerasima omoforem, a to přímo během bohoslužby. Gerasim byl v pořadí už třetí permský biskup — po Štěpánovi a Izákovi. Pitirim ho neznal. Viděl jen skromný kříž se sedlovou stříškou a ikonou, který stál u oltářní stěny Blagoveščenského chrámu v Usť-Vymu. Pitirim byl Gerasimovým nástupcem a při pouhém pomyšlení, že jeho životní dráha skončí úplně stejným křížem u téže stěny, se jej zmocňoval zármutek a vztek, obojí naráz.

K ďasu s tímhle modlářským permským krajem! Pitirim si odplivl. Před třinácti roky vůbec netušil, že by se tady mohl někdy ocitnout. Jenže ho dohnaly vlastní hříchy — přivlastnil si nějaký ten milodar, pití se nebránil, ženským taky ne… Ovšem to, co se nedá

odpustit igumenovi Čudského kláštera, permskému biskupovi prominout lze. Právě proto šel sem, z vlastní hlouposti, Satanášovi rovnou na prsa. A už se tady ochomýtá třináct let.

Eparchie je to pěkně ubohá, takže by se mohlo zdát, že s ní nebudou žádné starosti. Čtyři kláštery, sedmnáct farností a nespočet verst kolem dokola. Pitirim doufal, že v téhle divočině jenom přečká nebezpečné časy a potom hned hajdy zpátky do Rusi. A kdež! Psal dopisy, ba i osobně prosil a žadonil, ale všechno marně, nic z toho nevzešlo. Chtěl si převedení zasloužit pilnou prací a pokorou, dokonce sepsal traktát o slavném metropolitovi Alexijovi… A zase nic. Začal tedy kout pikle. V té době se metropolita Isidor, původem soluňský Řek, chystal odevzdat ruskou církev papeži v Římě, a byl za to sesazen a uvězněn, ale potom se mu podařilo uprchnout. Samotná pravoslavná církev se pak zřekla byzantského patriarchy a před sedmi roky byl v Moskevském chrámu za prvního metropolitu vší Rusi zvolen Jonáš Rjazaňský. On, Pitirim Permský, a také biskupové Jefrem Rostovský, Abrahám Suzdalský a Varlám Kolomenský Jonáše všemožně podporovali. Pitirim si byl jistý, že ho vděčný Jonáš za tuto podporu konečně vytáhne z Permu. Ale nevytáhl. Pitirim už vůbec nevěděl, co se sebou. Pil, vyváděl, tropil výtržnosti a pak se zase modlil za odpuštění svých těžkých hříchů, kál se a sám si ukládal pokání… Jenomže nejen metropolita, ale snad dokonce i sám Pánbůh zapomněli na tuto živou duši, zmítající se vprostřed zdejších hor, lesů a řek.

No dobrá, tak tedy k ďasu se vším, rozhodl se Pitirim. Když mě nenecháte vykročit pravou nohou a když mě nenecháte vykročit ani levou, tak skočím pěkně oběma naráz. Budu uplácet, a ještě k tomu vykonám světecký skutek.

Před rokem Ničísek pošeptal biskupovi, že se vogulský kníže Asyka chystá letos v létě přivézt na Hleděnu Zlatou ženu. Pitirim předložil knížeti Jermolajovi plán, jak se jí zmocnit. Jermolaj souhlasil a dal dohromady houfec — spolehlivé uškujníky a vlastní družiníky. Pitirim zase houfci poskytl průvodce, chrámostava Vasju Kalinu. S Kalinou se Pitirim seznámil v Solikamsku, Kalina tam

postavil kostel a Pitirim ho přijel vysvětit. A kníže Jermolaj Pitirimovi slíbil, že z celé té záležitosti se Zlatou ženou dostane podíl.

Houfec odešel. Pitirim na něj čekal v Čerdyni a Jermolaj zase v Usť-Vymu. Před měsícem přijel z Anfalova Městce tamní esaul Ivan Křivonos. Jeho chlapi chytili na zamrzlé Kamě dva uškujníky, poslední přeživší z celého houfce — Sjomku a Pišku, kteří se snažili zmizet i s tovarem. Měli u sebe nejen Ženu, ale také bečku s všelijakými cingrlátky a tři váčky s mincemi. „Já jsem ale Uchvatovi dával pět váčků," připomněl Křivonosovi Pitirim. „No tak se ho optej, kde se tohle manko vzalo," ušklíbl se Křivonos. Pitirim mu pro jistotu dal ještě jeden váček, aby pomlčel o těch zbylých a o bečce. Křivonos cosi souhlasně zahuhlal a odjel. Pitirim zakopal tovar ve sklepě. S tolika penězi se může zříct duchovního stavu, vrátit se do Rusi, založit si malý klidný klášter a žít tam v dostatku, dokud jej k sobě Pánbůh nepovolá. Poljud na Pitirimův rozkaz zavřel Sjomku a Pišku do prázdné sýpky a pak s idolkou vyrazil za knížetem do Usť-Vymu.

Pitirim by samozřejmě mohl odjet s Poljudem. Jenomže nechtěl riskovat žádné potíže nebo nehodu, a obzvlášť ne teď, když konečně přišel k penězům. Ještě by to chtělo vykonat něco bohulibého, aby se na něho metropolita pro útěk z Permu nehněval… A samozřejmě taky měl trochu strach z Všemohoucího… Plachta jeho svědomí už sice byla celá záplatovaná, ale zjevně ji ještě pořád vzdouval Boží vítr. A tak se Pitirim rozhodl, že nechá znovu pokřtít celý Veliký Perm. Za takovýto skutek už ho jistě musí přeložit někam blízko, co nejblíže k samotnému metropolitovi…!

Jenomže křest se nezdařil. Pitirim se přes rokli a skrz clonu vířícího sněhu díval na pohanskou Čerdyň, která věnčila vysoký pahorek. Bylo to velké hradiště, daleko větší než poloprázdná ruská pevnůstka. Čerdyň, hlavní město Velikého Permu… Pitirim se škodolibě usmál, když si vzpomněl, že se kníže této země opíjí ve sklepení sídla Jermolaje Vymského. Pohanské město působilo na Pitirimovy ruské oči divoce a cize. Celý vrchol kopce pásem obepínala hradba z několika řad zašpičatělých kůlů, trčících nakřivo a šikmo jako štětiny širokého kartáče. Biskup věděl, že zevnitř